

Forord

Jon Persen (1863 – 1938) var en velkjent mann i Gausdal og Gudbrandsdalen i begynnelsen av forrige århundre.

Jon var født funksjonshemmet, klumpfot på begge bena, og lærte ikke å gå før han var ti år gammel. Selv om han var dårlig til bens livnærte han seg som gjeter, og til tross for sin mangelfulle skolegang - som skribent. Han var viden kjent som en flittig avisskribent hvor han skrev om det han var opptatt av og om livet i fjellet og i bygda. Ofte skrev han om dyreflokkene sine og sammenlignet disse med lokale og nasjonale politikere og deres «flokker». Det var ikke alltid at denne sammenligningen slo ut til politikernes fordel. Jon var en uredd mann og med sin skarpe penn skaffet han seg mange uvenner, særlig blant bolsjevikene, men han hadde også mange tilhengere. Fra 1904 organiserte han oksedrifter i Vestfjellet, noe han holdt på med i bortimot 30 år.

Han var hele livet opptatt av at dyrene skulle ha det godt og at også de fattigste i samfunnet skulle ha et verdig liv.

Jon hadde vel alt i mot seg da han ble født i trange kår som den siste av et sett trillinger og som nummer 7 i en barneflokk som til slutt ble til 12 på den fattige husmannsplassen Innlegginga under Megarden Aulstad i Olstadgrenda. Det er verdt å merke seg at Jon Persen til tross for sitt dårlige utgangspunkt satte sin ære i å klare seg selv, og uansett hvor trangt han hadde det søkte han aldri støtte fra fattigkassa.

Denne boka er en samling av det Jon Persen har skrevet selv. Jeg har gått gjennom det jeg har funnet i avisene som enten er skrevet av Jon selv eller det som andre har skrevet om Jon. Dette har jeg samlet, redigert og satt i kronologisk rekkefølge.

Jon skrev på den skrivemåten som ble brukt på slutten av 1800- tallet. Det vil si at han f.eks. brukte «aa» hvor vi nå bruker «å», og han skrev alle substantivene med stor forbokstav (f.eks. «Gaarden» i stedet for «gården»). For å gjøre teksten lettere å lese har jeg skrevet den om til dagens bokmål. Så langt jeg har kunnet har jeg forsøkt å opprettholde Jons setningoppbygging og ordlyd.

Så dette er Jon Persens bok om sitt liv slik han selv skrev i avisene. Hvor jeg har funnet det nødvendig å legge inn kommentarer eller merknader har jeg skrevet det i *kursiv*.

I anledning 60- års dagen til trillingene i 1923 skrev Gudbrandsdølen bl.a.:

Som skribent har Jon Persen blitt landskjent. Et utvalg av tekstene han har skrevet i Gudbrandsdølen kunne utgjort en hel bok – og det hadde ikke vært en dårlig bok heller. Han har skrevet mye bra.

Og her, 103 år senere, er Jon Persens tekster samlet i en bok.

Les boka og bli kjent med denne enestående og merkelige mannen.

Vestre Gausdal 2026. Kåre Mikkelsen.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Barndom	4
Skolegang.....	15
Minner fra gjæterlivet	17
Journalist og skribent	23
Oksedriftene	28
Jonsborg.....	40
Bergine.....	50
Nautapostelen og kommunistene	57
Kampen for de gamle og svake.....	60
Hendelser på Lillehammer.....	66
Livet på Gamlehjemmet	71
Minneord over Jon Persen	75

Barndom

Fødsel og dåp.

Jeg er født i Olstadgrenda. På baksiden, et stykke oppe fra elva. Ikke langt fra Olstadbrua ligger mitt barndomshjem, Indleggningen.

Min far var en kjempestor kar, minst tre alen høy, og dertil grovbygd og sterk, men av et meget rolig og fredelig sinn, og bestandig i godt humør. Min mor var bare middels høy, men rundvokst, bred og sterkbygd, men av et fyrig, livlig temperament, skarp og kvikk. Det kan hende at jeg har arvet en del av mine egenskaper fra henne.

Men aldri har vel et par ektefolk ført en bitrere livskamp for en tallrik barneflokk enn mine foreldre måtte gjøre! Plassen var liten og tarvelig, og arbeidsplikten slavisk. Far pliktet å arbeide på gården når han fikk bud, likegyldig hvordan det gikk med hans egne affærer. Men far klaget aldri.

Straks etter at mine foreldre hadde overtatt plassen, kom den første til verden — en gutt som fikk navnet Hans. Hans utdannet seg som tømmermann, og reiste til Amerika, og er nå (1925) nøyaktig 70 år gammel. Så kom det to gutter på én gang — det var Simen og Peter. Førstnevnte er nå skomaker og lærhandler i Oslo, mens sistnevnte ble myrdet og ranet i Madison i Amerika for noen år siden.

Men den 31. oktober 1863 overrasket mor både far og hele verden med å føde tre trillinger. Dette vakte selvfølgelig uhyre oppsikt, særlig ettersom jeg den gang fulgte med — og det i egen høye person. Det vil si at den tredje og siste av trillingene var vanfør. Da far ble oppmerksom på dette, falt han i avmakt og ble liggende på senga og gråte. Vis-Knut, som da oppholdt seg på midtre Olstad i anledning arbeid i Kyrakampen, ble da hentet for å trøste far. Knut tok meg på fanget — har mor ofte fortalt meg — og så på meg en stund med sørgmodige øyne. Men best det var, lyste ansiktet hans opp til et eneste smil, og han sa til far:

«Sørg ikke så over denne guttungen. Han kommer nok til å vokse opp, og han kommer til både å gå og stå. Og dertil har Vårherre gitt ham slike evner at folk vil bli forundret. Han kommer nok til å greie seg, han — minst så godt som de andre to.»

Og disse — den store seerens ord — har gått bokstavelig i oppfyllelse.

Men aldri har vel forberedelsene til mottakelse av en verdensborger vært mer miserable enn de var ved min ankomst. Det var jo barnetøy etter tvillingene, så de to på en knipe kunne greies, men til meg fantes intet. Det ble ikke annen råd enn å pakke meg inn i en skjorte — inntil videre — og til linnen ble benyttet et par strømpebånd, har mor fortalt meg. Jeg er visstnok den eneste som er blitt dekorert med hosebåndsordenen allerede ved ankomsten til verden.

Men det gikk nå, som det så ofte har gått meg senere i livet — det gikk bedre enn det så ut til — og jeg fikk et finere utstyr enn de andre to. Fru Olstad på Lillehammer sendte opp barnetøy som Harald Olstad var vokst fra, og jeg ble nå så fin og fornemt antrukket, at ingen kunne ane at det bare var meg de hadde for seg.

Og hva føde angår, var det ingen nød for noen i mitt hjem. Olstadgrendingene skaffet mer enn nok av mat fra første av — noe det ble slutt på da vi vokste opp og virkelig behøvde føde.

Hva die angår, ordnet det seg på den måten at Kristian og jeg fikk hvert vårt bryst, men Rønnaug diet en jente som bodde hos oss og som hadde et barn som var fralagt. Men så sugde hun i seg ammens egenskaper.

Med sengeplass var det snaut stelt. Da vi ble noe større, lå vi i en karm, eller i en stor kasse, som om dagen ble skjøvet inn under sengen. I stedet for vugge hang en større kasse i tau oppe under taket, og når vi skrek, var det bare å gi kassen et støt, og vi tiet igjen.

Det var bare ett værelse hos oss, og følgelig trangt om plassen, og trangere ble det da fjøset falt ned, og fire geiter ble bundet bak peisen. Dette var imidlertid bare en lykke for oss barn, for da det kom kje, fikk vi da morsomme lekekamerater.¹

På et museum er det nok av antikke gjenstander som kan fortelle oss mye om fortiden; men på et gamlehjem er det enkelte levende antikviteter som med ord kan fortelle oss et og annet om oss selv fra tiden før vi fikk erindringsevne.

Vi trillinger er født 31. oktober 1863 og ble først døpt hjemme, og den 13. mars 1864 ble seremonien gjentatt i Nykirken, nå Vestre Gausdals hovedkirke. Olstad kapell var ikke bygget ennå, og vi sognet bare til Nykirken, en gammel norsk mil borte. Og ettersom det den gang måtte til fem faddere for hvert barn, ble det hele 15 stykker som måtte av sted.

For å befordre oss alle frem og tilbake måtte så godt som hele hestestyrken i Olstadgrenda mobiliseres. Dette foregikk på den enkle måten at gårdbrukerne tilbød å skyss gratis, og ble det for få hester, hadde far bare å si fra.

Men det var ikke nok med at mine gode Olstadgrender sørget for befordringen. De godhjertede gårdskjerringene hadde også brakt så mye mat av forskjellig slag til mitt fattige hjem, at det ble et respektabelt barsel.

Men det som kastet over dåpsselskapet den største interesse og anseelse, var nå likevel Vis-Knuts deltagelse. Han hadde fra første stund vist oss trillinger og særlig meg sin største interesse og omhu. Dagen før hadde Knut gått like fra Erlandshusene i Espedalen – ca. 30 kilometer – til Olstadgrenda for å bivåne trillingenes dåp. Og så lå han i Oksumstuen, det nåværende Ulven, om natten, forteller gamle Randine Åsen.

Tidlig om morgenen innfant Knut seg hos oss, og etter hvert fyltes tunet med hester og folk, og så mange var møtt opp, sier Randine, at det måtte settes bord ut på gården for å få alle

---

¹ «Lillehammer Tilskuer 1928.01.30».

bevertet. Da dette var skjedd, holdt Knut en vakker tale til mine foreldre og hele folket, og han uttalte blant annet: Ingen burde betrakte det som Guds straff at det var kommet en så stor barneflokk til et fattig hjem, og at det ene barnet var vanfør. Det var skjedd bare for at Gud ville vise frem sin allmakt og sin visdom, sa Knut.

Det var nemlig kommet først en gutt hos oss, så tvillinger, og så våget vi trillinger oss inn i denne bakvendte verden. Alt dette hadde grepet Vis-Knut dypt inn i hans hjerterøtter, og han tilbød å holde offerpenger for alle faddere, noe alle avslo unntatt mor, som ikke eide en skilling. Og nå skjedde avreisen.

Mor turte ikke annet enn å bære meg selv til dåpen, da hun var redd for at fremmede ikke kunne behandle hennes etter alle menneskelige beregninger ulykkelige barn varsomt nok.

Far skyssa selv mor med midtre Olstadborken, en prektig hingst som i sin tid var hele bygdens stolthet. Og borken travet i spissen for denne veldige kanefarten, som bygden ikke hadde sett maken til verken før eller siden. Denne hingsten knegget høyere enn andre hester, for så vidt lignet han «Grimsborken».

Hingsten hadde sort, tykk og lang hengemanke, og når denne under hestens stolte trav flagret i vinden, kunne en nesten tro at det var selve Atlasløven som trakk «Vestfjellets gamle løve» på hans første kjøretur.

Denne minneverdige dag satte borken hodet høyere enn gjerdestaurene, har far ofte fortalt meg.

Og det hadde han rett til også, nå han gjorde en god gjerning; for det er så sant som Vårherre sa til den første jordbrukeren, da han hadde slått i hjel broren sin: «Når du gjør godt, da kan du fritt se opp, men når du gjør ondt, da ligger synden på lur ved døren, og du skal herske over den».

Men, akk dessverre, herr redaktør! Våre politiske fortravere, stortingsmennene, retter seg ikke etter denne Vårherres formaninger, ellers så ville de vanføres befordring etter livets grå alfarvei blitt atskillig lettere enn den er nå for tiden (1925).

Det er nemlig lovbestemt at det skal gå 80 % av nettofortjenesten av brennevinshandelen inn i invalidefondet til hjelp for oss vanføre.

Men så har humbugmennene satt opp en bakdør hvorigjennom disse pengene kan trekkes inn i statskassen.

Men den egoistiske dumheten har ikke kunnet stå for denne fristelsen, nemlig å benytte de vanføres penger til noe annet enn bestemt.

Ja, endog Hans Skurdal har ikke vært i stand til å herske over den store synd som ligger og lurert ved denne bakdøren, å berøve de vanføre deres penger til egen fordel.

Han har nemlig foreslått at det bør bevilges kr. 200.000 av disse pengene til bilvei til setrene.

Slikt kan nok kalles i høyeste grad avskyelig, men så har slike elendige egoister heller ingen som helst rett til å se så fritt opp eller å sette hodet så høyt som Olstadborken da han travet med meg til dåpen.

Da denne veldige «Åsgaardsrei» kom til kirken, var det allerede fullt av folk. Ryktet om trillingens dåp hadde trukket en uhørt menneskemengde sammen den dagen, så ikke mer enn det halve kunne få plass i kirken, forteller Randine. Og alle forsøkte å få se oss trillinger. Mange pekte på oss og spurte: Er det den, er det den, eller hvem er det som ikke er som de andre? Det var nok meg de mente, men nå er det ikke lenger nødvendig å peke for å få vite hvem som ikke er som de andre. Gausdølene vet det, og det gjør hele Gudbrandsdalen. Ja, endog hele landet har fått vite det.

Nå er jeg kjent for å ha en nokså respektabel og original «talskive», og nå var bare ansiktene synlige, men vi ble likevel viet kvinnenens høyeste interesse og nysgjerrighet.

Etter noen funderinger fant disse snart ut at jeg var den peneste av trillingene. Men da det ble kjent at det var jeg som var vanfør, begynte mange av disse gråtfagre barnediser å gråte. Da trådte Vis-Knut, som også var fulgt med til kirken, frem, og han sa: Det er slett ikke verd å ynkes eller gråte mer over denne gutten enn over de andre to. Han kommer nok til både å gå og stå og forsørge seg selv, minst like så godt han som de andre to; og jammen har Vårherre gitt ham slike åndsevner at folk vil bli forundret.

Den gang var det skikk og bruk å ofre både til prest og klokke. Da mor bar meg i spissen for de to andre og alle disse fadderne rundt alteret, ble mange så rørte at de fikk tårer i øynene, forteller gamle Randine. Og det var visstnok rørende også; for det er jo ikke vanlig at «Fauna», fruktbarhetens gudinne, viser seg så utilsiktet blant folket.

Det er nå hele 67 år siden denne begivenheten fant sted, og vi trillinger lever ennå alle sammen og befinner oss i beste velgående.

Men Vis-Knut er for lenge siden død og borte, men anseelsen og beundringen for denne store profetens og seerens navn kommer aldri til å dø ut i Gausdal. Han hadde evnen til å skue langt inn i fremtiden. Og særlig har de ordene han profeterte om meg hin dag blant folket ved Vestre Gausdals hovedkirke gått bokstavelig i oppfyllelse, særlig hva det angår at jeg skulle «komme til å forsørge meg selv og greie meg minst så godt som de andre to».

Men den siste passusen om de store åndsevner som skulle gjøre folk «forundret», har vel ikke gått i oppfyllelse slik jeg har håpet og ventet, men kanskje det er min egen skyld; for jeg er da ikke feilfri jeg heller, mer enn andre mennesker, noe Vis-Knut heller ikke har gitt noe tilsagn om.

Men tross alt har dog «profetens» spådommer om meg ikke vært uten virkning, særlig moralsk, i det jeg har følt meg som Vis-Knuts egen gutt, som har forpliktet seg til å holde sannhetens og ærlighetens fane høyt, noe jeg har forsøkt etter beste evne. Og så oppmuntrende som det er at Vis-Knut forkynte at jeg ville komme til å forsørge meg selv. Dette har ført til at jeg aldri har gitt opp, selv i de bitreste kamper for tilværelsen, i fattigdom og vanførhet.

Men aldri har jeg hatt slik bruk for Knuts spådommer som de gangene jeg i nattens mørke jaget bjørnen vekk fra mine saudrifter, idet jeg var overbevist om at jeg umulig ville bli drept av bjørnen; for da ville ikke Vis-Knuts spådommer gå i oppfyllelse.

Til slutt en takk til dere Olstadgrendinger, som så vakkert tok dere av oss trillinger i det fattige hjemmet. De aller fleste som den gang sammen med Vis-Knut omfattet oss med slik rørende hjelpsomhet og omhu, er vel nå døde og borte. Men heldigvis er disse brave folk utgitt igjen i nye utgaver, og det viser seg at disse heller ikke vanslekter på sine fedre og mødre; for det er ingensteds jeg blir mottatt med slik gjestfrihet og vennlighet som i Olstadgrenda. Derfor vil jeg akkurat avslutte med Grundtvigs vakre ord:

*«Men lovet være Gud,
den edles ætt dør aldri ut.»²*

Bestefar død – og jeg fikk ikke lov å være med i begravelsen.

Når den tyske keiseren ved høytidelige anledninger sier "Min store bestefar" – ja, så har han på sitt vis rett. Men jeg har også rett til å snakke om min store bestefar. Han ryddet mellom 100 og 200 mål åker, og grøftene han grov kan ikke bare måles i meter og alen – men i kilometer og mil!

Wilhelm I førte mange store kriger, og hans siste erobring, Alsace-Lorraine, har vært en konstant trussel for Europas fred.

Bestefars erobringer, derimot, vil være til velsignelse for folk og fe i tusener av slektsledd – og over dem alle vil fredens fane vaie.

Og hvor forskjellig ble ikke disse to bestefedrene behandlet!

Keiseren fikk Europas største og mest praktfulle begravelse. Min bestefar derimot – han fikk den enkleste begravelse, betalt av fattigkassa.

Han het Hans Karihaugen, husmann under Tøftum. Stor, bredskuldret, bygd som de gamle kjemper og hardfør som en birkebeiner. Uansett vær, holdt han på ute i jorda, med et garvet sauefell over skuldrene – det kalte han for sitt «krugskinn» – og skinnarmer helt opp til skuldrene.

De siste årene han levde bodde han hos oss på Midtre Olstad-eiet. Hver sommer holdt han på med åkerbryting, helt til han kom opp i åttiårene. Så kom han en dag hjem, klagde over smerter i brystet, og la seg – for aldri å reise seg igjen.

Hans gamle vertskap på Tøftum tok ansvar for begravelsen. Likprekenen ble holdt hjemme hos oss, og han ble båret til Olstad kapell, hvor han nå hviler.

Tvillingene og to av trillingene fikk bli med til kirken og på middagen etterpå. Jeg derimot, som var vanfør og fillete, måtte bli hjemme.

---

² «Lillehammer Tilskuer 1928.01.30».

Da følge skulle dra, satt jeg igjen med hendene løftet mot himmelen og skrek av full hals. Ida Saksum, som da bodde på Tøftum og nå er kone på Engeland i Østre Gausdal, syntes synd på meg. Hun løftet meg opp og satte meg på likkista, og mente jeg kunne få bli med. Men foreldrene mine var ubøyelige. De to store sammensvorne ulykkene – fattigdom og vanførhet – satte en stopper for alt. Jeg gråt meg i søvn.

Da jeg våknet, bar en gammel kone som bodde hos oss meg ut på jordet for å se på kua. Hun satte meg ved et blåbærkjerr, og den blåspraglete kua fra Smelien kom bort og slikket meg. Det syntes jeg var uhyre morsomt, og all sorg var plutselig borte.

Men la oss vende tilbake til Tysklands store bestefar:

Etter hans død tok kongedyrkelsen helt av. Til og med illustrerte tidsskrifter skildret hans «mottakelse i himmelen». Men slike ting er det ingen som vet noe om.

Men sikkert er det at det må finnes en slags verdensutstilling bak død og grav, hvor alle dømmes etter fortjeneste – og siden dommeren er både ubøyelig og rettferdig, er det slett ikke sikkert at en fyrste får den høyeste utmerkelsen.

Jeg ser det for meg omtrent som i Chicago-utstillingen. De som kom over på store dampskip, fikk en nokså lunken mottakelse. Mens gutta som kom over på vikingskipet, ble hyllet som nærmest overnaturlige vesener.

Sammenlignet med keiser Wilhelm I hadde ikke bestefar store ressurser til å kjempe seg fram på livets hav. Men det kan likevel hende at han nå har fått den anerkjennelsen han fortjente. En dag må vel også livets trette kjemper få sin rettmessige heder.

Den gangen da voldsmannens hånd grep om Norges strupe, var min bestefar også med og løftet taket. Løytnanten ble skutt ved hans side ved skansen på Onstadsund. Ofte takket du Gud, bestefar, for at du ble spart, og kom hjem i live.

Men det er nok flere enn deg som har grunn til å takke Gud for det – nemlig hele bygda (Vestre Gausdal), som fikk en stor del av jorda si dyrket og grøftet opp takket være deg.

Om jeg eller den tyske keiseren har den største bestefaren, kan være det samme. Det viktigste – for både keiser Wilhelm og meg – er at store bestefedre har evne til å føre arven videre.³

Kjærligheten til dyrene fødes – og minner fra barndommen.

Dyrene har fra først av vært min største hygge og glede, og intet frydet mitt barnesinn slik som store fedrifter. Den tid reiste mange fedrifter opp gutua forbi oss. Lang tid før driften ankom, kunne en være sikker på å finne Kristian og meg på hver vår grindstolpe, mens Rønnaug hang på grinda.

---

³ «Gudbrandsdølen 1905.03.25».

Jeg husker særlig en stor fedrift tilhørende Simen Avlund og Peder Thallaug. Da denne driften var passert, fulgte tvillinggutta og Kristian og Rønnaug med bakenden av driften, mens jeg krøp etter på alle fire så langt jeg orket.

Men da jeg kom opp på bakken ovenfor oss, kunne jeg ikke komme lenger. Jeg måtte gi meg igjen og så satte jeg meg på en stein og storgret. Peder Thallaug vendte da tilbake og tok et markstykke og ga meg. Men nå var jeg så fillete at jeg ikke kunne gjemme pengene, og i hendene kunne jeg ikke bære noe, ettersom jeg måtte krype på alle fire. Thallaug tok da lommeterkleet sitt, knyttet mynten inni, og bandt det om halsen min.

«Nå kan du bære dette som kua bærer bjellen sin», sa han.

Jeg krøp da ned igjen, men da skar jeg knærne mine på skarpe steiner, så de blødde. Jeg gråt og var meget ulykkelig. Far tok meg da på fanget og begynte å tralle og synge, noe han bestandig gjorde når det var noe i veien med meg. Far hadde en makeløs sangstemme, men de sangene jeg syntes best om, var Sinklarvisen, Vikingbalken og Kong Ring med sin dronning til gjestebud for. Jeg bestemte meg da for å ligne Fridtjof den Frøkne og ligge ute om natta med himmelen til tak når jeg ble stor. —

Under fars sang sovnet jeg, og far la meg i den omtalte karmen.

De ord i Sinklarvisen som gjorde sterkest inntrykk på meg, var:

«Dalens sønner i skjul ei krøp»,

og jeg spurte far om det ikke kunne gå an å utrette noe selv om en måtte krype.

«Jo da», sa han, «når du bare blir en bra gutt så ...»

Jeg fant om morgenen frem passende trestykker og begynte å spikke leker. Jeg hadde nå bestemt meg for å lage en hel fedrift, som den som hadde reist forbi oss. Det var ikke så lenge gjort å spikke til både kyr og okser, og horn laget jeg av sidebein fra kje. Når jeg gjorde disse varme, fikk jeg den rette bøyen.

Men med ett kastet jeg kniven og hele greia og begynte å gråte. Far ville vite hva som var i veien, og jeg fortalte ham hvilken knipe jeg var kommet i. I fedriften hadde jeg nemlig sett noen store gjeldokser med veldige horn og store knapper på hornene.

Nå kunne jeg få til hornene, men ikke knappene.

Men far visste råd. Han fant noe kvæ, som han smurte på, og nå laget vi knapper så store og respektable at ingen ærgjerrig okse hadde grunn til å skamme seg over dem.

Min evne til selv å lage leker, i forbindelse med en livlig fantasi, gjorde at mine barneår slett ikke var ulykkelige. Og enda bedre ville det ha vært for meg om folks dumhet ikke hadde forbitret meg livet. Når det kom fremmede folk, ville disse absolutt se føttene mine, og mor tok da av strømpene og viste føttene frem.

Det var forferdelig for meg å høre all jammeren og alle klagene på mine vegne. Noen sa: «Vårherre gjemmer nok igjen den stakkaren»,

og jeg, som så gjerne ville leve, så jeg kunne få se hva som hendte. Andre uttalte likefrem: «Denne stakkaren kommer nok til å bli liggende på fattigkassa bestandig.»

Men jeg sverget i mitt stille sinn på at det aldri skulle skje — noe som ennå ikke har rammet meg til denne dag. Jeg ble så inderlig lei all denne jammeren at jeg krøp under sengen og gjemte meg når det kom fremmede folk.

Det er for galt at folk skal være så hjerteløst dumme at de lar vanføre barn stadig få høre om sine medfødte skavanker, før de selv har blitt klar over dem.

Imidlertid var Kristian og jeg usedvanlig kvikke og smidige. Vi stod på hodet på alle grindstolper og høye punkter i nærheten. Og så kunne vi gå på hendene lange strekninger. En gang ble vi trillingbrødre enige om å gå over Olstadbrua på hendene, på hvert vårt rekkverk, mens elven gikk full av tømmer. Brua ristet ordentlig når stokkene støtte mot pælene, men vi tapte ikke balansen. En gammel kone, Karen Kalstrup, ble så forferdet at hun besvimte ved å se oss.

Men vi var ikke redde, og så tror jeg det: «At det gjelder om å leke med faren i ungdommen, ellers så kan en lett bli bare en feig, redd usling i manndommen også.»⁴

Da jeg var åtte år gammel, døde bestefar. Vi hadde det så fattig at begravelsen ikke kunne holdes hjemme, men måtte foregå fra gården Tøftum rett over elva. De andre barna fikk være med, men jeg måtte bli hjemme – jeg hadde ikke pene nok klær. Gråtende krøp jeg på alle fire opp i bakken der det gikk noen kuer. Jeg plukket noen blåbær og tegnet en ku på en flat stein. Plutselig kom en snill ku bort og slikket meg på ryggen. Jeg snudde meg glad og slo armene rundt halsen hennes.

Akkurat da bestemte jeg meg: dyrene skulle være mine beste og mest trofaste venner for resten av livet. De så ikke ned på meg på grunn av fattigdom eller vanførhet. Og da fikk det heller være det samme hvordan folk oppførte seg mot meg.

Det var godt at det nettopp da var kua Lykkeros Smelien som kom og slikket meg. Ellers kunne det gått meg verre – kanskje som med det «fattigfolksbarnet» Henrik Wergeland skriver om, der han sier:

*»Hun fandt, at hele den forakt
kun skrev sig fra den usle drakt;
og hun ren armod hadet.
Et nag i hjertet malurt gjød,
det brød hun før med glæde nød,
hun nu i taarer badet.«*

Og videre:

---

⁴ «Lillehammer Tilskuer 1928.01.30».

»Ak, alt i barnekinden rød
et helvede har tændt sin glød!
I bitre taarer trillet

Men jeg har aldri hatet min fattigdom. Jeg har alltid vært glad i de kår jeg har levd under. Ja, selv bjørnen har jeg å takke mye for. Det var nemlig «skogens konge» som i 1894 i Storfjellroa drev meg til å begynne som journalist – noe som har gitt meg et landskjent navn og gjort livets kamp lettere.

Når jeg ser tilbake, ser jeg at ikke én vanskelig tid i livet mitt har vært uten at dyrene har kommet meg i møte – som hjelpere eller som reddende engler.

(Førstefødte trilling Kristian forteller om barndommen deres ved 50- årsdagen i 1913):

En sjelden jubileumsdag skal markeres den 31. oktober: Trillingsøsknene Kristian, Rønnaug og Jon Persen fra Vestre Gausdal fyller da 50 år. Det er et usedvanlig syn at trillinger vokser opp og når en så voksen alder – sammen. Eldstemann Kristian, som er en time eldre enn de to andre, bor nå i Kristiania, mens Rønnaug og Jon har blitt værende i hjembygda – til tross for at livet har bydd på mange prøvelser.

Jon er født med en benfeil, men han har alltid gjort sitt beste for å klare seg uten å bli til byrde for noen. Når han arbeider på gårdene i bygda, forteller han gjerne eventyr til barna – og er derfor en kjærkommen gjest både blant små og store. Litt avisstoff skriver han også nå og da.

Kristian, som jobber som maler, minnes barndommen godt, og deler gjerne noen glimt fra den.

— Det var ikke enkelt, forteller han. Foreldrene våre hadde ti barn, men de fleste døde som små. To av våre eldre brødre, Simen og Petter, var tvillinger. Petter ble dessverre drept i Madison i USA i fjor. Han ble funnet død i et vann, frastjålet pengene sine – og morderne ble dømt til livstid.

Foreldrene deres levde et hardt liv. Moren var liten av vekst, men sterk som få, og slet natt og dag for å mette mange munner. Faren hadde bare en liten husmannsplass, uten verken hest eller ku, og da han en dag bar inn høy, sprakk det en tarm i magen på ham – og han døde kort tid etter. Da måtte moren jobbe enda hardere.

Da faren var død måtte familien forlate plassen.

— Mor klaget aldri, men vi vet fra andre at det var tøft, sier Kristian.

Kristian og Jon fikk amme hos moren, men til søsteren Rønnaug strakk det ikke til. En nabo, Marte, tok over ammingen – hun hadde et barn som hun uansett skulle venne av.

— Fødselen skjedde mellom klokka ett og tre på ettermiddagen, forteller Kristian. — Mor greide det fint, men far besvimte da han så nummer tre bli født. Jeg kom først, så Rønnaug, og til slutt Jon. Jon pleier å si at det var dårlig med plass igjen til ham – og viser til beina sine.

— Ble det mye klær å skaffe til oss tre? Å ja, vi gikk med det som fantes. Til meg lagde de hull i en sekk og tredd den over hodet mitt, sier han og smiler.

Allerede som små måtte de ut som gjetergutter.

— Det lønte seg for foreldrene. Vi sparte dem for mat. Fra jeg var ti til jeg var seksten år, fikk jeg kost og losji og litt klær for å gjete. Noen ganger fikk vi til og med en skilling å kjøpe drikke for. En gang brakk jeg armen da jeg prøvde å redde sauene mine fra en gaupe. Den satt oppe på en bergknaus og gjorde seg klar til å hoppe. Jeg løp imot for å jage den vekk – men snublet og brakk armen, forteller Kristian.⁵

Et barndomsminne om Vis-Knut.

Folk har så lett for å trekke på skuldrene med et medlidende smil når dette nye Kyrakampkompaniet blir nevnt. De blir ledd ut som store idioter og dumrianer, de som tror på Vis-Knuts bestemte påstand om sølv i Kyrakampen. Det hele endte jo bare med at det kom inn akkurat nok penger til å pumpe vann ut av Knutshulen og skyte noen prøveskudd.

Men, mine ærede damer og herrer – ikke døm noe dere ikke kjenner til. Jeg kan i hvert fall fortelle noe om Vis-Knut som vil få selv de mest tvilende til å sperre opp øynene.

Som kjent heter jeg Jon Persen – og at faren min het Per sier vel seg selv. Men at faren min var husmann under midtre Olstad, og at det var de gamle Olstad-karene – Halvor, Anders og Olav – som drev Kyrakampverket etter Knuts anvisning, det er det nok færre som vet.

Dette skjedde i 1870. Olav Olstad var syk, og Vis-Knut bodde hos ham for å trøste ham. Jeg var bare sju år gammel den gangen, men jeg husker så inderlig godt det jeg nå skal fortelle. Jeg kunne ennå ikke gå, men krøp rundt på gulvet. Søskenene mine – både tvillinger og trillinger – var store nok til å trække meg på fingrene, men det var bare å stappe fingeren i munnen, suge blodet ut og trøste meg med at når far kom hjem fra gården om kvelden, ville han ta veslegutten sin på fanget og fortelle hva Vis-Knut hadde sagt og gjort i løpet av dagen.

Knut var på den tiden ofte trist og tung til sinns. Han gråt og klaget over all elendigheten han så ute i Europa. Han fortalte så levende om hærer som rykket frem mot hverandre, om fryktelige slag, hauger av døde, og om mishandling av fanger. Døendes jammer og stønner gikk ham rett til hjertet.

En kveld om høsten fortalte far at Knut hadde vært uvanlig bekymret. Om morgenen hadde han sagt at store hærstyrker – infanteri, kavaleri og artilleri – hadde marsjert over en bro om natten, og broen hadde sunket, så vannet gikk over rekkverket. Utover dagen hadde han gått og grått og vridd hendene. "De skytes ned, ikke bare i kompanier, men hele bataljoner feies bort," sa han.

"Men nå," sa Knut senere på ettermiddagen, med et lettelsens sukk, "nå stormes høyden med korset, og da er alt over."

---

⁵ «Social-Demokraten 1913.10.29».

Neste kveld fortalte far at Knut hadde sagt at slaget var slutt, og at store mengder soldater var tatt til fange. "Og om noen forsøker å rømme, ja da blir de skutt," hadde han sagt.

Dette gjorde et uutslettelig inntrykk på meg som barn, og senere da jeg ble eldre, fikk jeg det bekreftet gjennom historien – det Knut beskrev var slaget ved Sedan. Broen som sank var over elven Meuse (Maas). Høyden med korset var Illy-høyden, og sletten der fangene ble omringet, var halvøya Iges.

Knut fortalte også med forbløffende nøyaktighet om beleiringen av Paris og hvordan de tre store hærene avanserte klokt og lukket byen inne som en jernring. Dette ble senere bekreftet i historiebøkene.

Nei, Vis-Knut var etter mitt syn Nordens største seer. Når han, fra Vestre Gausdal, kunne se hvordan keiserdømmet falt og Europakartet ble forandret, så hadde han kanskje også evner til å fornemme hva som skjulte seg i fjellene.⁶

---

⁶ «Gudbrandsdølen 1903.07.09».

Skolegang

Begynte på folkeskolen i 12- års alderen.

Vi trillingene hadde meget lett for å lære, og særlig jeg. Ved å sitte og høre på tvillingene og de andre trillingene lese og gnage opp og opp igjen det samme, lærte jeg bøkene mine utenat før jeg kunne ett bokstav innenat. Det hastet nemlig ikke for meg å lære å lese. De andre fikk gå først, de som skulle bort og gjete.

I tolvårsalderen kom jeg på skolen, jeg husker det så inderlig godt. Alle skolebarna samlet seg om meg og ville på sett og vis se på føttene mine. Jeg ble så harm at jeg spente oppunder pulten og ba dem passe seg.

Men så kom læreren. Det var Torger Holslien, og det ble med én gang stille i skolestuen, men nå fikk jeg bibelhistorie.

«Du er en så stor gutt du,» sa læreren, «at du må lære. I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden. Og det må du lære godt nå, ellers kommer du på skammekrakken.»

«Det er altfor liten lesning for meg det,» sa jeg.

«Sett ikke opp kjeften din,» sa læreren og trampet i kateteret, og så ble han rød i ansiktet.

Jeg ble så redd at jeg ønsket meg hjem igjen. Neste gang på skolen ble jeg overhørt i leksen og jeg snublet ikke på et eneste ord.

Læreren var nå meget blid og hyggelig, og så sa han: «Du kan vel mer nå da, Jon, siden du syntes lekser var for liten.»

«Jo da,» sa jeg, og så holdt jeg på å lese like til «Moses fødes», men da ble læreren lei av å overhøre meg mer, og så sa han: «Vi må ha igjen litt til senere også.»

Men jeg kunne lett ha lest til neste perm uten å ha sett i boka.

Da jeg var utlært hos Torger Holslien, bar det til konfirmasjon, og det hendte vel merkelige ting da også som kunne vært tatt med, men artikkelen er allerede lang nok.

Dog vil jeg til slutt bemerke at det ligger liksom et romantisk skjær over hele min livshistorie.

Ett og annet kunne vel vært annerledes, men jeg har dog oppfylt min hovedoppgave — tross vanførhet — å forsørge meg selv.

Derfor har jeg gyldig grunn til på 65-årsdagen å se tilbake på livet med stolthet og glede, og takke Vårherre for at det ikke har gått meg verre.⁷

---

⁷ «Gudbrandsdølen 1928.10.27».

Skriveskole på Lillehammer.

(I 1900 gikk Jon på skriveskole på Lillehammer. Han forteller selv):

På dagtid står jeg og sager ved for harde livet. Om kvelden går jeg på skriveskole. Det er over 20 elever – i tillegg til meg. De må selvfølgelig regnes som mine kontorister, mens læreren, Gangstad, må regnes som min skriverfullmektig.⁸

Gudbrandsdalens Folkehøgskole.

I 1906 – 1907 gikk Jon på Gudbrandsdalens Folkehøgskule på Kvam. I samme kullet gikk også en annen vestring – Olaf Kalstadstuen).⁹

Redaktør Filseth i Gudbrandsdølen hadde hurtig skjønnt at Jon Persen var en meget begavet mann, en original mann med stor egenverdi også her, og han gjorde hva han kunne for å hjelpe Jon Persen til å få tatt i bruk sine evner, og å utvikle dem. Han kostet også folkehøgskoleoppholdet på Jon.¹⁰

---

⁸ Gudbrandsdølen 1900.03.01.

⁹ Nikolai Olsen, «Gudbrandsdalens folkehøgskule».

¹⁰ Gudbrandsdølen 1965.12.23.

Minner fra gjæterlivet

(Hendelser som Jon Persen har skrevet om i avisene fra sitt gjæterliv. Årstall, steder og hendelser er hentet ut fra artiklene som gjengitt i sin helhet i del 2 i denne boka).

1884: Sauer i Storfjellsroen i Espedalen. ¹¹

Første gang jeg fikk den ære at skogens konge gjorde meg sin opvartning, var i Storfjellsroen i Espedalen i 1884. Jeg lå da der med 250 sauer. I begynnelsen av august brøt bjørnen seg inn i kveen og tok en sau.

Nå måtte vaktholdet skjerpes. Jeg husker det så inderlig godt. Mor var oppe på seteren og bøtte klærne mine. En morgen hun hadde vært ute etter «kaffesmått», fortalte hun at det var blåst ned et staur-lag av gjerdet. Jeg forstod at det var et verk av bjørnen, noe jeg ikke turte la merke med, for ikke å skremme henne.

Men om kvelden da jeg kom hjem med flokken, gikk mor ute på stylen og vred fingrene sine og gråt.

- Hva i himmelens navn er det som er på ferde da? ropte jeg.
- Å, sa mor, der bak kjærret ligger hodet og skinnen av en sau.
- Det er bjørnen det som har tatt sauen, og det er slett ikke noe å gråte for, mente jeg.
- Bare bjørnen ikke tar deg også, sa hun.

Jeg forsikret henne da at jeg ikke var bestemt til bjørnemat, og at hun kunne være stolt over å ha alet opp en gutt som ikke var redd verken bjørn, torden eller troll. For øvrig hadde jeg jo luren, som bjørnen er meget redd – og øksen om det riktig knep.

Hvor glad var jeg ikke da mor endelig vendte tilbake til bygda.

Det følger en egen skrekk og respekt med bjørnen. Jeg er vel ikke født i Bangedalen jeg heller, men det må jeg si rent ut, at jeg fra først av kjente fortvilelsens kalde firben krabbe nedover ryggen min når jeg i mørket hørte bjørnen nærme seg. Jeg hadde en liten flaske sprit stående til å styrke meg med etter de uhyggeligste scenene med bjørnen.

Natten til den 17. august 1884 var især uhyggelig. Det hadde regnet fra kvelden, derfor gikk det ikke an å ligge ute. Jeg blåste derfor alvorlig i luren gjennom vinduet og så la jeg meg i sengen som stod i den andre enden av værelset. Ved 1-tiden om natten ble det spetakkel i kveen.

---

¹¹ «Laagen 1932.03.16».

En morgen tok jeg sauedriften, reiste ned til bygda og telefonerte til den ene av saukarene – Bendik Madslie. Jeg fortalte ham om stillingen på «krigsskueplassen» og forlangte rifle og ammunisjon. Svaret var at han kom oppover selv snarest mulig for å gjøre opp med bjørnen.

Så skjedde også. Utover ettermiddagen kom han på sykkel, og nå tok vi sauedriften og reiste opp i Storfjellroen igjen. Da vi hadde fått sauene inn i kveien, sa jeg: Ja, nå er alle mann i telt, men vi har ennå igjen å holde de sivile borte fra plassen.

– Det skal ikke bli for godt for sivile å forstyrre oss i natt, sa han, for jeg har ladd bøsse og 6 patroner i lomma. Han stilte fra seg riflen ved sengen og så la vi oss med klærne på.

1887: Sauer på Nysæteren.¹²

I 1887 lå jeg på Nysæteren med en stor sauedrift. Nysæteren består av flere seterbol som ligger nokså tett sammen. Stedet jeg lå på tilhørte A. Bø, nå lensmann Gløtvold, for så vidt kan lensmannen glede seg over å bo på historisk grunn når han er i fjellet. Nærmeste nabo, og meget nær inntil, lå Bratland, og dette var en lykke for sauedriften og meg, i det at hunden Passop var der oppe hele sommeren. Han lå ute og holdt et fryktelig leven mang en natt. Han hadde nok vært bjørnen, for det viste seg ofte nylagt bjørnemøkk både ovenfor og nedenunder seteren. Selvfølgelig var denne fra en omstreifende bjørn.

Men tross Passops årvåkenhet og strenge vakthold kom jeg dog i berøring med Vestfjellets høye adel allikevel. Det var nemlig en dag borte i Revåbakken at jeg satt på en stein og tok meg en fornuftig pipe. Sauene gikk spredt utover den grønne bakken. Med ett strømmet de sammen og ble stående i en tett klynge og trampe i marka og blåse i nesen.

Jeg kunne ikke begripe hva som var på ferde, men da jeg gikk bortover og gransket nærmere, ble jeg var en liten svart og blank bjørneunge som hoppet og danset blant sauene.

Jeg flyttet på meg for å få den «sorte prinsen» i nøye øyesyn, men nå blåste binneren – som lå under en furu ovenfor – i labben så det kvein, og hele sauedriften tok flukten nordover. Jeg etter – – –

1888: Sauer på Grytlien.¹³

I 1888 påtok jeg meg å gjete en stor sauedrift tilhørende Olaus Brendum. Operasjonsfeltet var denne gang Grytlien i Vestfjellet. Jeg ble liksom flyttet fra østfronten til vestfronten, men det viste seg at jeg hadde den samme fienden å slåss med.

Grytliseter har før tilhørt Jordet, nå Vestre Gausdals gamle hjem, og ble av Simen Bø solgt til en bykar, som igjen solgte seteren til P. M. Evenvold, som også har sin seter der oppe. Denne seteren har de beste havnegangene med den fineste sauehavn og uhyre vidder nordover Vetafjellet og like inn på felegerene.

---

¹² «Laagen 1932.03.23».

¹³ «Laagen 1932.03.18».

Sauen trivdes så godt at jeg fikk dem til å ligge ute i hele sju uker, så jeg slapp å pynte fjøsene. Når dyrene hadde fått salt, gikk de opp på en høyde ovenfor seteren og la seg. Og med Evenvold-budeiene levde jeg i den aller beste forståelse, og alt så så fredelig ut at det endog hadde et romantisk rosenskjær over seg.

Men ingen har fred lenger enn naboen vil, heter det, og slik gikk det også her.

Natten til den 16. august overfalt bjørnen sauedriften og slo i hjel hele åtte stykker på én eneste natt. Tre hadde han visst spist opp, men fem hadde han gravd ned på høyden ovenfor Gryttjernet.

– *Stillingen er alvorlig og kan når som helst bli kritisk*, sa Michelsen i 1905. Disse ordene kunne også passe på Grytlien i det Herrens år 1888.

1892: Sauer på Grytlien. ^{14 15}

Det var i 1892, og jeg lå på Grytlien med en stor saueflokk. En dag hadde flokken slått seg ned på Hansli-sletta, ikke langt fra Rævåen. Jeg lå på ryggen og så opp i skyene og gledet meg over hvor vakkert taket i naturens hellige tempel – fjellene – egentlig er. «Her kan ingenting urent finnes,» tenkte jeg.

Men det finnes nok ingen helligdom her på jorden som ikke blir besøkt av en «ulv i fåreklær». Det gikk ikke lenge før jeg så et mørkt punkt mellom de lyse skyene. En enorm ørn kom seilende i store sirkler, og plutselig slo den ned som en pil, grep et lam – og fløy til værs med det.

Hele saueflokken reiste seg i skrekk, og mora til lammet løp etter i retning av ørnens flukt, hoppet vilt omkring og skrek i fortvilelse. Det siste jeg så av den fortvilte moren, var at hun ble virvlet rundt i en foss i Rævåen.

Om kvelden den 25. august hadde jeg vært på besøk hos naboseteren. Rundt midnatt var jeg på vei hjem over ei myr. Månen skinte klart og alt fikk et spøkelsesaktig skjær.

"Månen skinner om natten blek,
og vovene triller så stille.
Ingen hulder steg opp av myr,
og varslet hr. Persen noe ille."

Men det kunne hun godt ha gjort. For da jeg neste morgen kom opp til høyden der saueflokken hadde sitt nattkvarter, var det ikke en eneste sau å se. Forundret og bekymret gikk jeg opp på en fjelltopp for å få oversikt. Der så jeg mine stakkars sauer stå tett samlet ved en bekk – og jeg skyndte meg dit.

Men akk og ve – det var et forferdelig syn! Sauene som hadde gått ute i syv uker og tidligere var hvite som snø, var nå fulle av myrjord og blod. Det var tydelig at bjørnen hadde vært på

---

¹⁴ «Gudbrandsdølen 1924.08.02».

¹⁵ «Lillehammer Tilskuer 1925.06.29».

ferde. Jeg ble stående som lamslått. Den reneste skrekken lyste ut av hvert eneste sauefjes. Da de fikk øye på meg, omringet de meg straks, og det sørgmodige brekingen deres gikk meg rett i marg og bein. Et mer enstemmig tillitsvotum har aldri blitt gitt noen parlamentarisk minister.

Nedbrutt som en feltherre etter et nederlag fulgte jeg de ulykkelige undersåttene tilbake til setra for å telle dem. Resultatet ble: seks døde og seks skadet, hvorav to dødelig. Den totale ødeleggelsen denne redselsnatta ble altså åtte sauer. Det var ikke annet å gjøre enn å stenge sauene inne om natta, men det skulle vise seg å ikke bli lett.

1893: Sauer på Grytlien. ^{16 17}

I 1893 hadde jeg påtatt meg å være leder for en saueflokk, og Grytlien i Vestfjellet ble anvist meg som operasjonsfelt. Den 10. juni flyttet jeg inn der med mine tropper. Dette sauebeitet eides av to karer fra Gausdal, og den ene bodde i Auggedalen – derfor kalte jeg dem spøkefullt for Auggedals-bataljonen.

1894: Sauer i Storfjellroen i Espedalen. ¹⁸

Jeg lå i Storfjellroen med 250 sauer. På høstparten gjorde bjørnen nattlige innbrudd gang på gang. Tre sauer ble tatt etter hvert.

Og det ble tydelig at bjørnen hadde blitt vant til både luren og banningen min. Natten til 26. august 1894 glemmer jeg aldri.

Rundt klokka ett om natta brøt bjørnen seg inn i kveen og dro med seg en sau. Jeg fulgte etter, med øksa hevet og kjeften full av gloser. Utenfor en stor stein slapp han sauene, reiste seg på to og brummet så voldsomt at jeg syntes jorda dirret. I måneskinnet lyste tennene hans mot meg. Jeg slo til steinen med baksiden av øksa, så gnistene føyk. Bjørnen satte seg ned og forsvant mot Espedalsvannet. Men sauene tok han med seg videre.

Til slutt hadde vi ikke annet valg enn å trekke ned fra fjellet før vanlig reisetid.

Ca. 1895: Gjæter for en saueflokk og rundt 30 geitebukker på Olstadsætra. ¹⁹

For nesten førti år siden gjette jeg en saueflokk på Olstadsætra, hvor det også fantes rundt 30 geitebukker. Disse kom fra Norddalen som unge bukker og ble kastret etter at de kom hit. Men de beholdt likevel sitt tykke og lange skjegg og sitt ærverdige ytre. Disse dyrene var så kvikke, snarrådige og frihetselskende at jeg utropte dem til min livgarde.

---

¹⁶ *Gudbrandsdølen 1895.04.23.*

¹⁷ *Gudbrandsdølen 1895.04.26.*

¹⁸ «Gudbrandsdølen 1920.04.15».

¹⁹ «Gudbrandsdølen 1925.06.19».

På den tiden studerte jeg Garibaldi's historie, og jeg fant ut at disse bukkene hadde så mye til felles med helten og hans friske art at jeg ga dem garibaldi'ske navn. Men én brun, kollet bukk var så slu, vrang og vanskelig å holde styr på at jeg i frustrasjon kalte ham «Kong Bomba», etter kongen av Napoli som bombarderte sine egne byer.

Sør for Olstadsætra ligger en slette hvor det sto en liu. Her hadde vi som regel middagsrast. En dag etter at jeg hadde spist, satte jeg en pinne inn i veggen og hengte skreppen min på den, for å ta den med igjen på hjemveien. Da vi fortsatte fremrykkingen, ble «Bomba» stående igjen alene ved hytta. Jeg ropte på ham, men han svarte bare «bæ-bæ», som for å si at han ville komme etter.

Et halvtimes tid senere kom kong «Bomba» dansende nedover stien, på lanten og tverten nedover over en bakke så ragget flagret. Ja, nå kunne han danse, den luringen. Vet dere hva han hadde gjort? Da jeg kom tilbake, var sekken tømt – det var bare en tygget flæskesvor igjen i den.

Bukken hadde nok stilt seg på bakbeina, bitt i remmen og dratt sekken ned – og da var det lett å få tak i resten.

Det er ikke tvil: I hvert fall denne bukken både tenkte, planla og gjennomførte med imponerende presisjon i alle detaljer.

1896: Sauer på Grytlien.²⁰

Fra mitt lange gjeterliv har jeg i rikt monn fått erfare hvilken betydning det har for hele sommeren, hva slags krøtter vi setter bjellen på. Det ble jeg var i 1896, på Grytlien. Jeg lå der den gang med en saudrift på 250 dyr. Det var da med en stor vedde med romersk nese, lang, bred spel, snev-hvit i ullen, og så opptrådte han myndigere og mer overlegent enn noen annen sau. Han blåste i nesen, trampet i marken og gjorde alle slags fakter med framføttene. Både hele saudriften og jeg måtte tro at dette var en stor begavelse, og så var jeg dum nok til å sette bjellen på ham.

Det gikk så noenlunde fra først av, men da han ble stuevarm, som det heter, ble jeg var noe annet. En vakker dag breket og skrek han høyere enn alminnelig. Så tok han spranget foran driften nordover Revåfjellet – og jeg etter.

Da jeg nådde igjen driften, hadde bjellesauen, Storbelus, som jeg kalte ham, narret hele flokken med seg ut på en hengemyr. Dette så forferdelig ut. Å gå ut på myren og jage dyrene vekk var livsfarlig, i det at myren allerede hadde begynt å synke – mange av sauene stod i vann til knærne. Og å lokke nyttet ikke – de stod bare og så på meg og blåste i nesen.

Det var nå ikke så godt å vite hva jeg skulle gripe til. Jeg kjente fortvilelsens kalde firben krabbe nedover min rygg.

---

²⁰ «Laagen 1937.11.10».

Da gikk det med ett opp for meg at demagoger, eller folkeførere, bestandig er levebrødspolitikere.

Jeg tok da opp av skreppen noe flatbrød og lokket på Storbelus, som kom til meg og forsynte seg – men han skrek hele tiden etter meg og mer flatbrød – mens hele driften etter hvert fulgte sin tapre fører ut av myren og var reddet.

Nøyaktig noe slikt har hendt både her i Vestre Gausdal og i mange andre kommuner landet rundt: av lettsindige førere er de blitt narret ut på en økonomisk hengemyr.

Og når den store gjetergutten, staten, kommer med sitt flatbrød for å lokke dumheten frem på det tørre igjen, roper bestandig dens førere høyt etter større og større bidrag, skjønt det er disse karene som har forvoldt ulykken – og har æren for intet, men juling enn brød.

Men slik er nåtidens verden, mine barn.

1900: Hester ved Langsuen.²¹

I år 1900 lå jeg på Langsuen og passet hingsten «Kolbein» med følge, og jeg ble forbauset over hvor mye klokskap, skjønnhet, ja, til og med poesi et hestefølge kan inneha. «Kolbein» vrinsket høyere og vakrere enn andre hester – på en måte lignet han på Grimsborken i eventyrene. Jeg lærte meg å etterligne hans kneggen i luren så naturtro at hingsten svarte meg. Når jeg i tåkevær gikk av sted for å gi ham havre, var det bare å blåse i luren – lyden bar langt utover fjellene, og hingsten svarte alltid. Det var som en slags trådløs telefon om at jeg nå kom med havren. Jeg har alltid hatt lett for å lære dyrespråk, noe som har spart meg for mange unødige turer – noe også «Kolbein» tydeligvis forsto.

Den gangen ble jeg, på en humoristisk måte, oppmerksom på hvor slående likheter det finnes mellom hopper og kvinner. Jeg har nemlig alltid hatt en svakhet for vakre jenter med langt, rikt hår. Nå gikk denne forelskelsen over til hopper med tykk, hengende man. Den gang var det to praktfulle eksemplarer fra Hornemann i Stange – én brun og én borket. Disse to fikk litt ekstra salt og flatbrød av meg, og vi ble svært gode venner. Jeg kalte dem «frøknene Hornemann».

---

²¹ «Gudbrandsdølen 1925.06.17».

Journalist og skribent

Jon Persen var svært aktiv som avisskribent over en periode på minst 44 år. Det første avisinnlegget jeg har funnet er fra desember 1894, men han skrev nok før det for i senere innlegg referer han til tidligere artikler. Den siste artikkelen skrev han i avisa Laagen den 6. juni 1938, bare 16 dager før han døde.

Jon Persen brukte humor, satire og sin opplevde livsvisdom til å kritisere samtidens politikk og byråkrati – særlig demagoger (slike som bruker sine taleevner til å forføre andre), innflyttede politikere og byråkratiske «agenter» som han mener leder bygdesamfunnet ut i kaos, sløsing og russiskinspirert styre.

Han advarer mot kommunisme, særlig inspirert av Moskva, og oppfordrer bønder og arbeidere til å legge bort strid og samle seg i en fellesfront mot farer fra øst. Han roser de ekte norske verdier: arbeidsomhet, måtehold, frihet og nasjonal selvstendighet.

Jon var særlig opptatt av at dyrene skulle ha det godt (det vi i dag kaller dyrevelferd) og han skrev utallige artikler om dette. Her formante han bøndene og fortalte dem hvordan dyrene skulle stelles før de kom inn i okse- og sauedriftene.

Med sine skrivelser gjorde han det han kunne for å hjelpe dem som stod nederst på samfunnsstigen, og de som var fattige og syke. Særlig er hans avisinnlegg til støtte for den blinde og fattige enken Beret Hinøen og hennes 80 år gamle datter i Kvam, og støtten til husmannsfamilien på Liumsberget i Follebu som hadde 17 barn, gripende lesing. Her fikk han også hjelp av Bjørnstjerne Bjørnson til å starte innsamlinger til disse familiene. Han ble også sint da en husmannsfamilie med et nyfødt barn ble kastet ut fra øvre Kraabøslia i 1933.²² Her skrev han et avisinnlegg hvor han påpekte hvor urimelig dette var, og kom da i en heftig polemikk med Martin Kraabøl på nigard Kraabøl.

Han var veldig opptatt av forskjellen på de rike og vanlige folk, noe han fornøydlig skriver om i en artikkel om influensa i 1901:

(Det var lett å skjønne at influensaen hadde grepet meg, og siden det ikke er med meg som med de store – at jeg har medisiner på lager – måtte jeg til apoteket etter nafta, og til polutsalget etter konjakk. I hele to dager kurert jeg meg selv så godt jeg kunne. Den tredje dagen måtte jeg til legen. Men merkelig nok fikk jeg høre at det ikke var influensa jeg hadde – bare en liten forkjølelse. Og så fikk jeg mange antydninger om at jeg hadde tatt for mye medisiner. Det er merkelig i denne verden, mine damer og herrer! Om tusenfryd og vårsol møtes og fremkaller sykdom hos de store, kalles det influensa – men vi småfolk blir bare «forkjølet». Og om en av oss smaker litt på det sterke, så er vi straks «fulle som svin» – mens den fine herren bare blir begeistret, kommer i god stemning eller, i verste fall, «litt omtåket» – selv om to mann må lede ham opp trappen.)²³

---

²² «Gudbrandsdal Folkeblad 1933.08.25», 25. august 1933.

²³ *Arbeidet* 1901.02.15.

Men uansett, mine venner: vi mennesker er like, med den forskjellen at sykdommer og svakheter får andre navn oppå samfunnets høye tinder enn nede i folkedypet).

Jon var født vanfør og han skrev han om mange ganger om han var glad at han hadde sin legemsfeil i den nedre og ikke i den øvre enden, som for eksempel i sine kommentarer til valget i 1937:

(Nå er da valget over denne gang også, men jeg kom ikke til å stemme denne gangen. Jeg kan nemlig ikke gå i trapper, og vårt velvise valgstyre tok ikke det ringeste hensyn til oss som har fått vår legemsfeil i nedre enden – mens de som har fått en slik feil i øvre enden, at de ikke burde hatt stemmerett, kan passere både trapper og lange avstander. Imidlertid lar den slags legemsfeil seg ikke kontrollere).²⁴

For å beskrive og forstå skribenten Jon Persen er det nødvendig å lese det han har skrevet om seg selv, og det som andre har skrevet om ham. Alle avisinnlegg jeg har funnet er i sin helhet gjengitt (omskrevet til nyere norsk bokmål), gjengitt i kapittelet «Avisinnlegg av og om Jon Persen». Utklipp av noen avisinnlegg er likevel lagt inn i det følgende med referanser til hvor det er hentet fra.

Brukte erfaringer fra gjæterlivet og fra okseflokkene for å beskrive samfunnet.

Redaktøren (i Gudbrandsdølen) hadde hurtig skjønnet at Jon Persen var en meget begavet mann, en original mann med stor egenverdi også her, og han gjorde hva han kunne for å hjelpe Jon Persen til å få tatt i bruk sine evner, og å utvikle dem.

Han (Jon) fikk mange bøker i Gudbrandsdølen, det var historiske bøker og biografier han ville ha. Han var ikke interessert i hjerteverk og alle de biologiske mørkekammerfilosofier. Han husket hva han leste, det var alt utmerket ordnet i hans hjernes arkiv. Det kom nesten stikkende frem av seg selv når han hadde bruk for det, når han belyste skarpt med prosa eller poesi det han behandlet i sitt «skrift».

Som sagt brukte han mentalitet og adferdsmønster i okseflokkene som speil når han skrev om Stortinget. Særlig var det kommunistene han skrev om. I flokken av okser var det en stor kjøttstut, trang i nøtta, dårlig avlsdyr, avkommet ble som regel av mindreverdige kvalitet. Men den buldret og bar seg i flokken, den var uelskverdig mot de andre oksene og aldri fikk den mat nok. Oksen kalte han Storbælus, og det var politiske førere som burde ha samme navnet, skrev han. Det var grovt skyts, men ondskapsfullt var det ikke, bare fullt av et robust humør. At hans påpekninger iblant var generende riktige, var jo ikke hans skyld.

Han var da heller ikke elsket av kommunistene. Forholdene var jo noe annerledes den gang enn nå, med mere skarpe gjerder mellom partiene og lett å få en stake i livet for den som

---

²⁴ «Laagen 1937.11.10».

ville hoppe over og speide hos motparten. Helt inn i privatlivet gikk de politiske gjerder iblant, så hvis det gjaldt de mest ytterliggående politiske synspunkter.

Jon Persen var altså fra Gausdal, han gjette hester eller okser i Vestfjellet sommers tid den gang. Hans skrifter handlet som regel om studier av disse dyr, om egenskaper og adferdsmønster. Han satte opp sine iakttagelser som et speil for mennesker, og fant store likhetstrekk mellom dem og dyrene. Når han skrev om det, kunne han være herlig: Ikke så sjelden sammenlignet han oksedriften og Stortinget og fant ikke så få «ensartede vesener og handlinger» under den vurdering.²⁵

Makeløs – men dårlig i grammatikk og rettskriving.

Det skjedde hos redaktøren i *Gudbrandsdølen*. Jeg leverte ham et skriveri, som han leste gjennom, og så strøk han seg over luggen og sa:
– Du er makeløs, Persen. Synd du ikke kan grammatikk og rettskriving – det ville gjort det lettere for deg å skrive.

Da jeg kom ut igjen, klarte jeg ikke å få ordene «makeløs» og «grammatikk» ut av hodet. Og oppe i gata møtte jeg en ung, vakker dame som så så intelligent ut – jeg er sikker på at hun kunne grammatikk! Jeg så på henne med like begjærlige øyne som en jakthund ser på ei rype, og tenkte:
Om du bare var min – da ville jeg ikke lenger vært enestående. To mangler ville vært løst på én gang.

Og tenk for en ære å bli fru Persen – og få lov til, som Bjørnsons frue, å rette dikterens tekster!

Men ettersom damen, som så mange andre kvinner, nok var mer glad i seg selv enn i meg, var det risikabelt å fri. Jeg kunne få kurven.
Så tenkte jeg: Hvorfor kan ikke en skribent som jeg bare annonsere etter en livsledsagerske? Underlig at jeg ikke har tenkt på det før!²⁶

Fikk hjelp med skriveriene av lærer Hans Skjelle og skriver hans minneord.

Skriftet (*om Den nedskutte bjørns historie, anm.*) bestemte jeg for *Aftenposten*, men nu eide jeg ikke et øre til porto. Jeg bad da poståpneren om å låne mig 20 øre.
– «Her er ingen låneinnretning», sa han barskt.

Det bemerkes at både jeg og lærer Skjelle den tid bodde i Olstadgrenden. Jeg gikk da til Olstad skole og forela Skjelle saken.
– «20 øre!» sa han, «det er intet å hjelpe sig med det, så blek og tussen som du ser ut». Jeg

---

²⁵ *Gudbrandsdølen* 1965.12.23.

²⁶ *Gudbrandsdølen* 1899.11.28.

fortalte ham da at jeg ikke hadde annet å leve av mens jeg skrev historien enn poteter og vann. Skjelle fikk tårer i øynene og tok 20 kroner, ga mig og sa:
– «Disse penger skal du ha til foræring, men betingelsen er at før du atter slår inn på sultekunsten skal du melde mig derom».

Men dette blev ikke nødvendig, for det varte ikke lenge før det kom 50 kroner fra *Aftenposten*, og så blev jeg meget ros tildelt i bladet attpå. Ja jeg blev endog betegnet som Norges mest begavede og opplyste gjetergutt.

Og disse penger og denne heder har jeg særlig Skjelle å takke for, ti hadde han vært en slik fortørket krybbebiter som poståpneren, så er det ikke sagt at jeg hadde fått skriftet mitt inn i bladet mens det var ferskt og aktuelt, så det var noe verd.

Men hvor velstående jeg nu enn var blitt, var det umulig å formå Skjelle å ta imot igjen sine penger av mig, der ikke lenger var så absolutt nødvendig for mig.

Et annet trekk må også nevnes, der beviser Skjelles forstand, edelmodig og høisinn.

Ofte kom det hele fløterlag, der var nektet hus i nabolaget til Melgården. Men her fikk de bestandig hus og gode senger. Ja, endog de fineste og beste gjestesenger benyttedes om det knep. Engang sa jeg til Skjelle: «Du la da vel ikke fløtere i dine fineste gjestesenger?»
– «Hvorfor ikke. Det er da vel ingen som har bedre fortjent å ligge i bløte, varme senger enn disse som våger livet for å få frem tømmeret vårt, og som må vasse i iskaldt vann hele dagen», sa han.

Hadde så sant alle gårdbrukere langs elven vært i besiddelse av Skjelles edelmodighet og høisinn, så ville ikke tømmerfløterne behøve å ligge ute på bakken ved et bål og fryse om natten.

Store edle menn ligner solen, de varmer og lyser opp overalt. Slik var det også med lærer Skjelle. Han antok sig endog foreldreløse barn og alet dem opp. Ja endog unge jenter som var bragt på avveier antok han som tjenestejenter på gården og fikk bragt dem på rett kjøll igjen.

Selvfølgelig må æren for det meste av det gode Skjelle har utrettet deles med hans brave kone, Mathia, født Madslie.

Noe stort og skjønt har forlatt oss og så er det ingen utenom familien som har slik grunn til å sørge over tapet vi har lidt som jeg.

På grunn av vanførhet kom ikke jeg på skolen før innpå konfirmasjonen og lærte ikke å skrive mer enn såvidt det var leselig. Men da jeg blev grepet av ånden for å skrive i bladene, for jeg ikke inn i ørkenen skulde jeg mene. Nei jeg kladdet ut mine skrifter og så gikk jeg til lærer Skjelle, der dengang bodde på Mo og bad ham hjelpe mig. Han var villig; jeg dikterte og han renskrev. Herved lærte jeg tankeføring, stil og litt grammatikk. Ja han forsøkte endog å lære mig «folkeskikk», noe som ikke lykkedes, da fjellets frie sønn foretrakk å være sig selv, som naturbarn til ytterste fingerspiss. Det varte da ikke så lenge før jeg lærte så meget at jeg til nød blev selvstendig skribent.

Selv om det høres smigrende ut for min hjelper er det dog den virkelige sannhet at jeg for en stor del har lærer Hans Skjelle å takke for at jeg er den jeg er i dag. Hadde ikke han tatt sig av mig i sildige kveldstimer efter endt skolegjerning og lært mig opp til skribent er det tvilsomt om jeg har kunnet forsørge mig selv. Men så har han ikke hatt noen ergrelse i å ha «kastet perler bare for svinene» heller.

Og slik som jeg holdt av denne mann! Når det har møtt mig noe tungt, har jeg måttet gå til Skjelle i Melgården for å få trøst og husvalse. Ofte når jeg blev «drektig» med store, dype tanker som måtte ha avløp gikk jeg til lærer Skjelle og hans nabo Peter Kråbøl for å få disse tanker likesom sanksjonerte før de blev servert i bladene for det store publikum.²⁷

---

²⁷ «Laagen 1930.06.16».

Oksedriftene

At Gausdals fedrifter er de største, de best ordnede og vel også de mest vellykkede i hele landet er et faktum som ingen kan benekte. Men å tildele meg hele æren herfor er ikke rettferdig.

Nei, æren må nok fordeles på mange av oss, for vi har hele tiden hatt forståelsesfulle, flinke folk i driftestyrene, som har hatt meget strev og arbeid med disse driftene – uten betaling. Og så har vi jevnlig hatt flinke gjeterer, og gjeteren er nå engang hovedpersonen i alle drifter enten disse består av stort eller smått kveg.

Men at vi gausdøler har den ære å gå i spissen for fellesdrifter og er blitt et eksempel også for andre bygder kan vi være stolte av.

Og at jeg er opphavet og hele tiden har hatt en finger med i spillet, er bare dumt å benekte. At jeg fikk den storartede idé å belegge vestfjellet med oppdretternes eget fe gikk således for seg:

Som bekjent fungerte jeg som saugjeter, særlig i vestfjellet. Men etter Ottabanens åpning (*anm. 1880*) skjedde en forandring med oppkjøp både av fe og sau, og jeg ble arbeidsledig, og felegrene ble ubelagte.

Jeg grep da til den utvei å fare over fjellet som oksesjef.

Det slo meg hvilket misforhold det var med havnen på de snaugnagde setre og på fepllassene, hvor gresset var så tykt og langt at jeg stupte i det.

Jeg knyttet nevene mot himmelen og svor på ikke å gi meg før gårdbrukerne i Gausdal var vekket opp så de la sine umelkende dyr under bevoktning inn i fehavnene.

Det falt meg nemlig inn at når det lønnet seg for kvegoppkjøpere å hente sine dyr fra Norddalen og fjordene, så ville det lønne seg enda bedre for gausdølene å legge sine dyr inn på fepllassene, som faktisk ligger bare utenfor stuedøren.²⁸

Jeg bestemte meg for å velge som fremtidig oppgave å få belagt disse med oppdretternes egne krøtter, så seterhavnene kunne bli betydelig lettet, samtidig med at verdifulle avlsokser kunne bevares for kvegavlen, så lenge de kunne fungere i sitt "hellige" embete. Jeg ble nå opphøyet fra gjeter til "nautapostel" – et navn som Moskva-hedningene har lagt på meg – men det viste seg nå at det ikke er så lett å få innført noe nytt og uprøvd blant de konservative gårdbrukere.²⁹

Det var i året 1900 at jeg gjettet hingsten Kolbein med følge. Jeg ergret meg over at alle våre feplasser stod ledige. Jeg gikk da opp på Langsufjellets topp, stilte meg på en stor stein, rettet hendene mot himmelen og svor at – så sant hyrdenes gud var meg nådig – skulle jeg ikke gi opp før jeg hadde gjennomkjempet at Vestfjellet atter ble befolket med fe.³⁰

---

²⁸ «Laagen 1932.09.13».

²⁹ «Laagen 1930.07.26».

³⁰ «Laagen 1937.11.10».

Den første oksedriften på Leppe.

Det var i 1904 at vi la vår første oksedrift – som jeg hadde mobilisert – på Leppe feplass. I førstningen av juli var jeg der oppe en tur. Jeg sto opp med solen, da jeg hadde moro av å se på oksenes oppstandelse. På en høyde hvor jeg tok oppstilling, kunne hele plassen overskues. Den ene oxen etter den andre reiste seg, rettet seg opp og rystet seg, og så ble de stående en stund med felte horn mot marka og morsket seg. Dette skjedde rimeligvis for å overbevise alle og enhver om at her var gutter som ikke var å spøke med. Driftens største okse var den gang fra Blihovde, Østre Gausdal.

I en dokk nedenfor var en tett samling vierkratt. Jeg var forundret over at kvistene der ristet voldsomt opp og til. Brått reiste en stor bjørn seg opp på bakbeina og stirret rundt seg i raseri – og nå strømmet oksene sammen fra alle kanter, så bamsen ble omringet av bare oksehorn. Det spøkte nå for kongens liv. Det ble ikke annen råd for ham å redde seg enn å hoppe opp og springe over oksenes rygger. Det gjorde han også – og med noen veldige byks kom han nedover mot Leppevannet, etterfulgt av den rasende oksedriften som endog vadet etter ham langt ut i vannet.

Men bjørnen svømte fort, og da han kom i land, reiste han seg på bakbeina, slo framlabbene sammen og skrek ende over seg av harme.³¹

Ikke alle var fornøyd med oksedriftene.

(Oksedriften ble nok ikke like godt mottatt av alle, noe som fremgår av utdrag av et åpent brev fra Stener Waalen på Hole etter han hadde mottatt et krav på kr 10,00 fra Vestre Gausdal Landboforening for kostnader ved leting av bortkomne okser):³²

Det skulle nok også være interessant å få vite hvor mange ettersøkninger og til hvilket kostnadsnivå, der tilsammen er foretatt med denne oksedrift, om det til dette er benyttet legdslemmer eller ekstrarutinerte amerikanere, og hvilken daglønn enhver av dem har hatt.

Da den nye kassereren bor så avsides som mulig (*Snertingdalen, anm*) blir det nok de færreste, som vil besvære seg med å komme dit opp for å se regnskapet, især er det meget ubeleilig fra Ø. Gausdals. Det ser således på valget av kasserer ut til, at man søker å holde regnskapet så skjult som mulig, hvilket også formannens svar til «spørrere» i «Tilskueren» viste. At denne formann – som nu er avansert til Formannskapsordfører i V. Gausdal av egen maktfullkommenhet og visdom – forandret det innsendte stykkes underskrift fra "spørgere" til "spørger", og samtidig også viste et annet navn på denne "spørger", må vel være betegnende for, hvilken makt og visdom dette Amerika forlener sine borgere med, når de bare er så lærevillige som Hr. Kraabøl. Av ham kan en lære å tilegne seg noe av hvert både av naboer og slektninger.

---

³¹ «Laagen 1932.03.23».

³² «Gudbrandsdølen 1905.02.28».

Angående den tilsendte regningens betaling tillater jeg meg foreløpig å uttale meg mer utførlig, når jeg har sett regnskapet, som jeg til dels for "spørgerens" forslag foreslår utlagt i Handelsforeningens eller hos Kristian Engeland, som vil være mest sentralt for begge bygder.

V. Gausdal, 20.02.1905
Stener Waalen

(Jon Persen svarte med følgende åpne brev som gjengis i utdrag):³³

Stener Vaalen fra Svadsum har i «Gudbrandsdølen» nr. 26 skrevet et grovt og opprørt angrep på styret for oksedriften vår, som ikke bare er egnet til å svekke tilliten til styret i folks øyne, men som også er ærekrenkende for bygda selv.

Jeg hadde ventet at formannen ville gitt ham et kraftig svar, men ifølge det jeg hører, vil han ikke nedlate seg til det. Det er kanskje også det klokeste, for det er blitt ganske vanlig her i bygda nå å overse de mange private og offentlige klagebrevene hans. I et første anfall av harme tenkte jeg å besvare ærekrenkelsen med kanonsalver, men etter nærmere overveielse fant jeg ut at han ikke er verdt så mye oppmerksomhet.

Likevel har Stener Vaalens utfall vakt uro og mumling i bygda, og hvor jeg enn går hører jeg det samme:

«Nå må du skrive oksedriftens historie, Persen, så folk får se om alt har gått rettferdig for seg.»

Det vil også komme fram at verken legdslemmer eller andre påstått udugelige personer har hatt noen uberettiget inntekt av oksedriften.

Og dersom det er meg Stener Vaalen sikter til med sitt hyppige uttrykk «legdslem», så kan jeg fortelle ham at jeg aldri har vært det – men at jeg har kjempet meg fram med egne krefter, minst like ærlig som han selv.

For oksedriften har jeg ofret alt jeg har hatt av evne og styrke (*), og det vil komme tydelig fram i historien. Det samme vil de vanskelighetene styret hadde å overvinne denne sommeren – og hva de har måttet streve med, helt uten betaling.

Nei, oksedriftens gode navn og rykte må under alle omstendigheter forsvares – for det er ærefullt for Gausdølene å lede et så viktig prosjekt i den store saken: utviklingen av storfedrift i Gudbrandsdalen. Det har for øvrig ikke skjedd noe verre med denne oksedriften enn at det tåler offentlighetens lys. Det skal ikke få gå upåttalt hen at Stener Vaalen kaster slik uberettiget søle på oksedriften, ordføreren og hele bygda.

Jon Persen

(*) Dette gjorde jeg frivillig og uten betaling – bare av kjærlighet til saken.

---

³³ «Gudbrandsdølen 1905.03.25».

Uklarhet om beiterettighetene.

(Det ser også ut til at uklarheter angående beiterettighetene i Vestfjellet gjorde at de første årene med oksedrift var noe ugreie. Dette skriver Jon Persen om i et åpent brev til Bernt Skjeggestad, som det gjengis et utdrag av nedenfor):³⁴

Kong Haakon den 7.'s motto er som kjent: «*Alt for Norge*» – og det til tross for at han allerede har alt dette landet kan by på. Jeg har på min side utropt meg selv til Konge av Vestfjellet – og siden jeg er både ubetalt og ukronet, og ikke har tjent en eneste øre for all innsats, slit og kamp for oksedriften, så får vel mitt motto være: «*Alt for Gausdal*».

Men Bernt Skjeggestad – hva er ditt motto egentlig? Etter handlingene dine å dømme, virker det som det er: «*Alt for meg selv*».

Du har leid Langsudalen fra Fron og startet en oksedrift der – og det skal du få ha, for oksene dine har holdt seg innen rimelige grenser. Men så driver du i tillegg en kvigedrift med 46 dyr og en saueflokk på hele 234. Disse to flokkene har hele tiden beitet i Gausdalsfjellet, som om du eier våre to beste beiteplasser – Langsuen og Vesterheim.

Du startet med to gjeterer, men da dyrene dine ble nokså beitevante og ikke lenger stakk av, sendte du hjem den ene. Den andre har hatt mer enn nok med å holde styr på oksene dine.

Litt over midten av juli kom vi til Langsuen og Vesterheim med vår egen oksedrift – og vi fant begge disse felægerne nærmest nedbeitet. Det er så irriterende at man kunne hyle høyt! Men det verste er ikke bare at du overbeiter – det er at dyrene dine stadig forstyrrer våre okser og skaper uro. Gjeteren vår har måttet løpe natt og dag for å holde styr på både våre dyr og for å jage bort dine forbannede fe.

På grunn av dette har ikke gjeteren hatt mulighet til å slippe oksene våre til ro i fjellet. Han har måttet holde dem tett samlet – som en saueflokk. Og hver gang vi har forsøkt å jage dyrene dine tilbake til Langsudalen, hvor de hører hjemme, så har de kommet rett tilbake – sannsynligvis fordi gjeteren din ikke vil ha dem sammen med din egen oksedrift.

Gausdalsfjellene har lenge vært plaget av hensynsløse og frekke beitebrukere utenfra, men du, Bernt, har virkelig satt ny rekord. Ingen har vist en slik frekkhet som deg.

I 1904 hadde vi også en oksedrift. Da beitet du også ned det ene området vårt, slik at det var snaugnaget da vi kom. Og i hele beitesesongen løp dyrene dine fritt rundt og forstyrret oksene våre. Derfor ble den driftssesongen også mislykket.

Det ser dessverre ut som du ødelegger for oss i år også. Oksene våre er blitt ganske magre – og det er ikke rart, når de stadig skal forstyrres av kyr og trekkes mellom matbehov og paringsinstinkt. Og alt dette er din skyld, Bernt.

---

³⁴ «Gudbrandsdølen 1906.08.18».

Jeg våger påstanden at dine overtramp har påført Gausdalsbygdene et tap på minst 2000 kroner over disse to årene. Ti kroner i forskjell på en fet og en mager okse er nemlig lavt regnet.

Vi lot det passere i 1904 – vi trodde vi skulle slippe unna deg, så lenge du ikke fikk leie våre beiter lenger. Men nå er det nok.

Gang på gang har både gjeteren og jeg sendt bud til deg og bedt deg fjerne sauene og kyrne dine fra vår oksedrift – men vi har aldri blitt hørt. Du har bare ignorert oss.

Dette er den andre oksedriften jeg har startet opp i bygda, med mye slit og kamp – og så kommer du og ødelegger alt. Men nå har jeg fått nok. Gausdølene må våkne, og du, Bernt, må pent holde fingrene unna våre beiteområder. Det må da være grenser for hva tålmodige og godmodige folk i Gausdal skal finne seg i.

Av ren bygdepatriotisme har jeg kjempet meg utmattet – og det helt gratis – for å beskytte beiteområdene våre mot statens overgrep. Og da er det hjerteskjærende at et menneskes smålige egoisme og grådighet skal komme og trampe alt i grus igjen.

Det er som en dikter en gang sa: Når Gud bygger et hus, så bygger djevelen alltid en kro ved siden av.

Men én ting står klart for meg nå: Det nytter ikke å bygge opp nye drifter før vi har ryddet fjellet vårt for rovgriske, grådige beitebrukere.

Samarbeidet med Hans Halvorsen for å få vellykkede fedrifter.

I februar 1908 gikk jeg bort til Hans Halvorsen og sa: "Driftsspørsmålet her i bygda er ødelagt av tyranniske gjeter. Det verste er at gjeter-navnet har tapt sin glans – dette vakre navnet som lyser sterkere enn noe annet i både Bibelen og verdenshistorien."

Nå finnes det nok flere gjeter enn jomfruen Jeanne d'Arc, som har hørt himmelske stemmer ute i naturen blant dyrene, som maner en til å ofre alt for det man kjemper for. Men jeg kunne ikke lenger ofre tid og krefter uten støtte fra en dyktig gjeter. "Kan du, Halvorsen, ta på deg gjetingen, og hvis vi sammen får agitert i gang en ny fedrift, vil det nok gå bra. Vi slipper nok å møte overlegne faraoer i landboforeningen – to mislykkede gjeter har kurerert dem, så de nå anerkjenner gjeterkunsten som et fag, og navnet 'hyrde' vil igjen få sin gamle glans."

Halvorsen lovte å vurdere saken, og det endte med at en fellesdrift på over 100 storfe – både okser og kviger – ble samlet på felleshavner under hans tilsyn. Det gikk veldig bra, og tilfredsheten vendte tilbake hos bøndene. Halvorsen gjette i flere år, både okser og kviger, og alle fedriftene ble vellykkede. Det beste er at det også ble lært opp flere unge og flinke gjeter.

De siste årene har vi dessuten startet med fellesdrift av sau oppe i høyfjellet. Det har også gått svært godt, lammene har vokst utrolig. Og det sies at ulla blir både tettere, lengre og finere i høyfjellet enn i seterområdene. Hvordan det egentlig er med det, skal jeg ikke si noe sikkert om.

Nå, kjære Gausdøler, er driftsspørsmålet mitt igjen i god gjenge, og jeg håper det vil gå av seg selv i framtida. Jeg kan med glede trekke meg tilbake fra arbeidet med å fylle feplassene. Jeg har hele tiden fungert som ubetalt og uutnevnt funksjonær – både som agitator, oksepoliti og kaptein i oksestabten.

Fordelen er at jeg ikke kan klage over for lav lønn – jeg kan heller ikke bli oppsagt eller avsatt. Men jeg kan heller ikke forfremmes – noe jeg ikke bryr meg om. Jeg er svært fornøyd med å få være Jon Persen.

Til slutt vil jeg takke dere Gausdøler i begge bygdene for all gjestfrihet jeg alltid har blitt møtt med på mine agitasjonsturer for fedriftene.³⁵

Tok offentlig avskjed med fedriftene – men fortsatt å engasjere seg.

Selv om jeg tok offentlig farvel som funksjonær for fedriftene i fjor, innser jeg nå at tidspunktet var svært uheldig. Prisene på kjøtt har falt dramatisk, mens kostnadene har holdt seg høye. Derfor må jeg igjen bidra med agitasjon for størst mulig fedrift – den eneste måten å holde kostnadene per dyr nede på.

Jeg er nesten ferdig med innhenting i Vestre Gausdal. Det ser ut til at oksedriften blir omtrent som i fjor, forutsatt at Østre Gausdal melder på like mange. Da trenger vi heller ikke ta inn okser utenfra.

Når det gjelder kvigedriften: her i bygda er det meldt på litt over 50 dyr. Hvis Østre Gausdal også stiller like mange, kan driften holdes stor nok til at prisene blir lave som i fjor.

Så til dere i Fåberg: dere er ikke utelukket fra min støtte. Jeg tror deres okser kan bli med i vår drift, hvis dere ønsker det.

Tidligere ville deres fedrift kanskje ikke ta imot Fåberg-okser, men jeg mener bestemt at Fåberg-okser ikke er vanskeligere enn andre, hvis de behandles rett fra starten. Derfor har jeg sørget for en god samlingsplass mellom bruene ved Jørstadmoen, hvor oksene kan stanges og roe seg før de slippes på beite.

Til slutt vil jeg be alle som har ansvar for okser om å behandle dem vennlig og humant. Jeg føler slektskap med oksene – også jeg har opplevd urettferdig behandling, og jeg vet hvor vanskelig det er for en stolt natur å tåle det.

---

³⁵ «Gudbrandsdølen 1922.08.03».

Men jeg har også opplevd det motsatte – å møte gode, varme mennesker som har roet sinnet mitt.

Kanskje er det derfor jeg kjenner oksene så godt – jeg forstår hvordan brutal behandling kan gjøre de sterkeste skapninger rasende.³⁶

Det er nå 20 år siden jeg fikk satt i gang den første oksedriften, og derfor markerer vi nå jubileet. Og dette året kan alle gausdøler være stolte: Gausdal er nemlig de eneste bygdene i landet som har greid å opprettholde slike fellesdrifter så lenge. Selv er jeg like stolt over disse driftene som en romersk general var av sine triumfer.

Jubileumsdriftene består av: 126 okser og 139 kviger, selvfølgelig hver i sin drift. Det er store og solide drifter – spesielt når man tenker på hvor trange noen av kveene er.

Da jeg for over 20 år siden fikk en sterk trang til å fylle Vestfjellets ledige beiteplasser med lokalprodusert fe, var hovedmålet mitt å gjøre noe varig og nyttig for Gausdal. Jeg ville vise takknemlighet for all gjestfrihet og hjelp jeg selv hadde fått i fattigdom og vanførhet.³⁷

Skjellsordet «Nautapostel» tok Jon som en hederstittel.

Som kjent har mine venner bolsjevikene av ren elskverdighet gitt meg det vakre navnet «nautapostel», et navn jeg tok imot med stor begeistring. Nå har min apostoliske virksomhet i Gausdal vart såpass lenge, at to fedrifter og én saudrift har blitt faste institusjoner. Det ser derfor ut til at det har befestet seg slik i bygdene våre at det heretter kan gå av seg selv, uten min bistand. Jeg har derfor tenkt at jeg med god samvittighet kunne trekke meg tilbake med vissheten om at jeg har gjort min verneplikt på fellesdriftens område.

Fellesdrifter i Fron.

Men så skrev Ole Teige en knakende god artikkel i «Gudbrandsdølen» i høst om fellesdrifter, ledige og ubrukte fjellbeiter og nedbeitete sætre. I den sammenhengen nevnte han også meg med rosende ord. Selvfølgelig setter jeg pris på en anerkjennelse, og i begeistring over dette reiste jeg rett opp til Vinstra og oppsøkte Ole Teige. Vi ble enige om at det burde forsøkes å etablere fellesdrifter også i Fron. Jeg erklærte at jeg anså meg selv best egnet til å få dette til, og tilbød meg å gjøre det gratis, bare jeg fikk mat der jeg nådde frem, og losji der jeg endte opp om kvelden.

Det er høyst beundringsverdig hvor stor betydning fellesdrifter viser seg å ha for storfeavlen. Uten voksne okser er det ikke mulig å drive en fornuftig avl. Og slike gamle stutefedre er ikke mulig å ha uten mulighet for å samle dem i drifter inne på fjellbeitene.

---

³⁶ «Gudbrandsdølen 1923.03.15».

³⁷ «Gudbrandsdølen 1924.07.05».

For øvrig viser det seg at den rike og fine høyfjellshavnen har en svært gunstig virkning på ungekøer også – disse vokser som regel et helt kvart høyere i løpet av sommeren. De blir mer fyldige, løsere og bedre utviklet på alle måter enn om de står på seter. Dette gjelder enda mer for kviger.³⁸

Mitt skrift «Fellesdrifter for Fron» kunne nok tolkes som at jeg heretter har tenkt å slutte å tegne inn fellesdriftene i Gausdal. Og det var også min hensikt. Men på driftstyrets møte nylig kom det fram uttalelser som tydet på at det ville være ønskelig at jeg tok på meg inntegningsarbeidet også denne gangen – det ville gjøre arbeidet enklere og mer oversiktlig for driftstyret.

Og ettersom jeg for tiden er det man kaller arbeidsledig, er det heller ikke noe i veien for at den billige spillkraften på Jonsborg igjen settes inn i fellesdriftens tjeneste. Men ettersom tiden nå er blitt så knapp, gjelder det mer enn noensinne at gausdølene på forhånd bestemmer hvor mange dyr de vil ha med i driftene, og at de legger igjen beskjed hjemme – i tilfelle de ikke selv er til stede når jeg kommer.

Vel møtt igjen da, mine gode Gausdøler!³⁹

Jeg har en tid oppholdt meg i Fronsbygdene for å få i stand fedrifter. Og gjestfritt og storartet behandlet er jeg blitt.

Det blir i Fronsbygdene to drifter i år. Østsiden har ingen havnerett på vestsiden, men almenningstyret var svært imøtekommende, så havnespørsmålet ble lett ordnet. Nå kan østsiden bli med i driftene.

Det ble nå tegnet en oksedrift på 112 stykker. Antakelig kommer det flere til, så man kan få en oksedrift på ca. 150 stk.

Dessuten fikk jeg tegnet en gjeldfedrift på 160 stk. Det er et resultat jeg er svært fornøyd med.⁴⁰

Gausdølene likte ikke fellesdriftene i Fron.

Det er Jon Persen som har fått i stand fellesdriftene, og når dere gausdøler er stolte av deres kjempeokser, men samtidig hater meg – bare fordi jeg har gått til Fron for å tildele også disse bygder det samme gode som dere har nådd – da minner det så om kong Apis i *Peer Gynt*, han som gikk omkring med en mumie på ryggen. «Jo – dess før dere gausdøler fjerner denne avskyelige tingesten fra eders rygg, dess bedre» – denne som bare er det gammeldagse bondesnobbriet og resten av standsforskjellen, som passer like dårlig i nåtiden som et bilde av guden Tor ville passe i Gausdals kirkene.

Og så usmakelig som det er, når denne fortørkede mumien blir servert meg på en slik måte som Gausdals driftstyre gjorde nå på siste forsamlinger. Jeg møtte opp som sedvanlig uten å vite at jeg hadde forbrutt meg mot noen, men ble på det skarpeste klandret for at jeg hadde

---

³⁸ «Gudbrandsdølen 1925.02.23».

³⁹ «Gudbrandsdølen 1925.03.30».

⁴⁰ «Gudbrandsdølen 1926.05.07».

fått i stand driften på Fron. Ja, de sa meg rett i øynene at jeg la an på å ødelegge Gausdalsdriftene.

«Å din fanden reglesmed! Å kors, å kors hvor du kan lyve», sa mor Åse til sin skrønemaker av en sønn.

Det er jeg som er fellesdriftenes far, og når dere sier slikt, er det det samme som å beskyldde meg for barnemord. Jeg har ingen andre barn i denne verden enn fellesdriftene.

Men et annet spørsmål er det, om min merkestang er festet godt nok på Fron ennå. Det kan lett hende at jeg kommer til å ta disse to bygder en eller to omganger til, for å være sikker. Og så skulle det vel også være et forsøk verd om det til neste vinter ikke kunne gå an å fremmane fellesdrifter i Øyer og Ringebu også. Kunne bare dette gjennomføres, så var hele søndre Gudbrandsdalen erobret for fellesdriftene. Og norddalen ville etter hvert bli trukket etter ved eksemplets makt.

Kunne bare dette skje, så ville mitt drømmesyn fra Vestfjellet gå i oppfyllelse, og jeg kunne da en vakker dag forlate verden med den stolte bevissthet at jeg dog ikke hadde levd forgjeves.⁴¹

200 okser og 500 sauer i Vestfjellet.

Forståelsen av hva det betyr å få sau og lausfe opp i høifjellet om sommeren ser gledeligvis ut til å vokse år for år. Såvel sauedrifta som oksedrifta som i sommer skal gå i Gausdals vestfjell har i vår fått større tilslutning enn noensinne, forteller **Jon Persen** oss.

I sommer vil oksedriften bli delt, slik at «rekruttene» skal gå på Nordbua og «gammelkarene» på Revsjøen. I alt blir det omkring 200 okser i hver flokk.

Sauflokken som blev samlet tirsdag teller omkring et halvt tusen dyr og skal tilbringe sommeren innpå Vesterheim under oppsyn av to gjætere.⁴²

Nautapostelens avskjedbrev.

Når en prest tar avskjed fra sin kjære menighet, er det skikk og bruk å holde en rørende avskjedstale, som fremkaller tårer i manges øyne, og å takke for all den gjestfriheten som er ham vist fra menighetens side.

Når jeg nå, på grunn av alderdomssvakhet, må trekke meg tilbake fra min virksomhet for fellesdriftene, har også jeg grunn til å holde en avskjedspreken og takke for all den gjestfriheten som ble meg tildelt, både i Gausdal og på Fron. Imidlertid er det den forskjellen

---

⁴¹ «Gudbrandsdølen 1926.07.31».

⁴² «Laagen 1930.06.13».

at mens prester og andre funksjonærer er høyt lønnet, har jeg fungert uten betaling – men så er jeg også den eneste funksjonæren i hele landet som er tilfreds med lønnen.

I betraktning av den store nytten som fellesdriftene er for folk og fedreland – i sammenligning med de ulykker som hine såkalte store hærførere forvoldte menneskeheten – så finnes intet materiale i verden kostbart nok til en triumfbue for meg. Dette skrives selvfølgelig ikke for å rose eller fremheve meg selv, men bare for å påvise forskjellen mellom det nyttige og oppbyggende og det ødeleggende og skadelige – så disse herskesyke stormannsgalskapens representanter i verdenshistorien får bare den ære og anseelse de fortjener.

På den annen side er det den største og skjønneste belønning et menneske kan ha, at når han ser tilbake på livet, at han da kan bli seg bevisst at han ikke har levd forgjeves.⁴³

Jon Persen hedres for sitt arbeide med fellesdriftene.

Jon Persen ble i går overrakt Opland landbruksselskaps medalje med diplom for fortjenstfullt og banebrytende arbeide for fellesdrifter i fjellet av okser, ungfø og sau.

Høytideligheten foregikk ved en enkel tilstelning på Vestre Gausdal gamle hjem hvor medlemmer av styret i Vestre Gausdal landmannslag og styret for Gausdal fellesdrifter var til stede.

Gårdbruker Eystein Forseth overrakte medaljen med noen vakre ord, og Persen har bebudet en lengre takkeartikkel i «Laagen».⁴⁴

Hvem er fellesdriftenes far?

Det er så underlig i denne verden, hr. redaktør. Når det fødes inn i verden et foster som det bare er vanære og utgifter med, vil ingen være faren, og det har vært ført mange prosesser om paterniteten, som det heter.

Men når det en enkelt gang fødes noe stort, skjønt og godt – til nytte og lykke for samfunn, folk og fedreland – da vil alle være far og ha æren.

Hverken jeg selv eller noen annen som kjenner til forholdene på nært hold, har nærret den ringeste tvil om at det er jeg som er fellesdriftenes far og må ha æren herfor.

Men så blir vi plutselig overrasket ved at Håkon Bø skriver en lang artikkel om Olav Olstad, og midt inne i denne store haug av fortørket tørr langhalm, finnes følgende falske attest:

---

⁴³ «Laagen 1930.07.26».

⁴⁴ «Laagen 1932.09.05».

«Skal således nevne at det var Olav Olstad som sammen med Martin Kråbøl skrev den første tegnende innbydelse til å få i stand fellesdrifter av okser i Gausdals vestfjell. Det var i 1904.»

Dette er en grov usannhet – for å bruke et mildt uttrykk. Det var nemlig jeg som fra først av sendte ut disse tankevekkende tanker i *Gudbrandsdølen*.

Det var i året 1900 at jeg gjettet hingsten Kolbein med følge. Jeg ergret meg over at alle våre feplasser stod ledige. Jeg gikk da opp på Langsufjellets topp, stilte meg på en stor stein, rettet hendene mot himmelen og svor at – så sant hyrdenes gud var meg nådig – skulle jeg ikke gi opp før jeg hadde gjennomkjempet at Vestfjellet atter ble befolket med fe.

Og jeg har holdt ord og seiret.

Jeg drømte ikke den gang om at det finnes så mange her i bygden som så sårt trenger å tilegne seg æren av andres kamper og seirer.

Hvis bare Håkon Bø vil umake seg opp på *Gudbrandsdølen*s redaksjonskontor og gjennomlese to–tre årganger av bladet mellom 1900 og 1904, vil han visstnok finne flere av mine skrifter hvor jeg agiterer sterkt for fellesdrifter av fe i Vestfjellet.

Men han vil ikke finne ett ord fra Olav Olstad eller Martin Kråbøl.

Og så kan gjerne Håkon Bø få avlegge meg en visitt på mitt værelse på gamlehjemmet. Der henger det et diplom med følgende inskripsjon:

Diplom fra Opland Landbruksselskap

tildelt Jon Persen, Vestre Gausdal,

for banebrytende og fortjenstfullt arbeid for fellesdrifter.

– O. Kjendlie
– Arne Thomle

Som dere ser, er ikke O. Olstad og M. Kråbøl nevnt blant banebryterne for fellesdriftene. Å nei – disse hedersmenn, O. Kjendlie og hr. Thomle, nedlot seg nok ikke til å skrive falske attester.

Men det er ikke nok å bli unnfanget av store reformatoriske tanker – det må handles også. Derfor var det at jeg i februar 1904 kjøpte meg en ny skrivebok og gikk gardimellom og tegnet opp okser til fellesdrift i begge Gausdalsbygder. Jeg fikk tegnet godt og vel 100 okser, men grunnet min økonomiske stilling kunne jeg ikke leie gjeter.

Det ble ingen annen råd enn å levere okselisten til landmandslagets formann, Martin Kråbøl. Men det viste seg nå som så ofte ellers – at det brøder Martin rører ved, har så lett for å lammes bort. Han hadde nær ødelagt fellesdriften ved starten. Han hadde leid en syk gutt til gjeter!

Jeg skjønnte at dette ville bære galt av sted, og noen dager etter samlingen la jeg av gårde jeg også. Oppe i Svatsum solgte jeg luren min til Harald Foss, kjøpte niste, og så bar det innover fjellet.

Men da jeg kom til fehytten, hadde gjeteren gitt seg over. Han orket ikke mer, sa han – og oksedriften hadde spredt seg utover fjellene.

Jeg løp et halvt døgn før jeg fikk samlet dyrene inn igjen, men da jeg fikk de siste oksene på Leppe-plassen, tyttet blodig skum gjennom snørehullene på skoene mine.

Jeg hadde nå ofret det eneste jeg eide – luren – og lidd og blødd for oksedriften attpå. Men jeg hadde da reddet oksene fra å spre seg utover setrene.

Men det gikk denne gangen som det ofte pleier: bedre enn det så ut til. Utpå dagen kom Olaus Klåpbakken med Klåphestene, som skulle slippes på Nordbua. Jeg fikk ham da overtalt til å overta gjetingen noen dager, så jeg fikk komme hjem og ordne med ny gjeter.

Så skjedde også. Og nå måtte selveste Kråbølen bøye seg for stillingens alvor, og på mitt forlangende leie Hans Halvorsen som gjeter – og driften var reddet.

Dog, det er slik med fellesdrifter som med alt annet nytt som settes i verk: det har sine barnesykdommer. Men disse er nå overvunnet her i Gausdal i den grad at Gausdalsdriftene er de største og verdifulleste i hele landet, idet flere Mjøsbygder også har sluttet seg til med sine veldige premieokser.

Og reformer som er vedtatt i våre fellesdrifter, går også automatisk over på andre fellesdrifter.

Det er derfor ikke underlig om hvem som helst gjerne vil være fellesdriftens far. Men det sverger jeg hellig og dyrt på: at ingen skal få berøve meg æren av at det er **jeg** som har fått i stand fellesdriftene – særlig av fe – og er dens far, så lenge jeg som Vestfjellets gamle løve kan brøle opp i en avis.⁴⁵

Jon Persen

---

⁴⁵ «Laagen 1937.10.13».

Jonsborg

Hjemløs og husvill.

Da Ålesund brant ned og 14 000 mennesker plutselig sto uten hjem, var det ingen ende på folks medfølelse og giverglede. Men når det bare er én enkelt person som befinner seg i akkurat samme ulykkelige situasjon, er det knapt noen som legger merke til det.

Slik har det vært for meg.

Det er ingen stor katastrofe som har gjort meg hjemløs og husvill – og jeg kan heller ikke, som sosialistene, skyldte på et bakvendt samfunnssystem. Nei, det hele må helst betraktes som et uløst mysterium.

Jeg ble født i 1863, rett etter et av de blodigste slagene i den amerikanske borgerkrigen, hvor nesten hele 15. regiment fra Wisconsin – som hovedsakelig besto av nordmenn – ble slaktet ned. Helteånden i den norske slekt var visst svekket, og måtte forsterkes. Så ved en slags masseinspirasjon ble jeg sendt hit til kloden – som den tredje i en trillingflokk, i en familie som allerede to år tidligere hadde fått tvillinger.

Men tro ikke at det hos oss var som på Jørstadmoen – med en intendant som sørget for mat, klær og husly. Nei, da jeg ankom, var alt opptatt av de som kom før, og det fantes ikke så mye som en fille igjen til meg. Jeg ble pakket inn i en skjorte, og som linnet brukte man et par gamle strømpebånd.

Selv om det kan høres ærefullt ut å bli dekorert med hosebåndsortenen fra første stund, var det en blandet fornøyelse å bli verdensborger. På grunn av for trang plass i mors liv, ble jeg lam i beina. Og her i verden har det ofte vært like trangt med plassen.

Likevel hadde jeg et slags hjem fram til 1905. Men siden det året har jeg flakket rundt – hjemløs og husvill – i Gausdal. Om sommeren har jeg arbeidet med å bryte jord, og da har gårdene jeg jobbet på gitt meg husly. Men om vinteren har det vært verre: Jeg har måttet vandre fra sted til sted, dels for å finne arbeid, og dels for å få en plass å sove om natten.

Slik har livet mitt vært i fem år. En tilværelse så tung og smertefull at det er et under jeg har holdt meg oppe.

Det sies at Odyssevs flakket rundt i ti år etter trojanerkrigen – hjemløs og husvill. Jeg føler med ham. Men mens han fikk sine villfarelser og prøvelser udødeliggjort av verdens største diktere, har jeg blitt møtt med hån og latterliggjøring av dem som ikke forstår.

Nå finnes det heldigvis en anledning for folk med hjerte og midler til å hjelpe meg ut av denne fortvilte situasjonen.

I høst, mens jeg var med Olstad treskeverk, fikk jeg kjøpt en liten melkebu til en rimelig pris. Dette huset kan bli en fin, liten stue – akkurat passe stor for meg. I tillegg har jeg fått et jordstykke gratis fra noen gårder i Forsetgrenda, rett på baksiden av elva ved Forsetbrua.

Men så mangler jeg penger til å betale for huset, til å få det flyttet og satt opp igjen. Vestre Gausdøler har allerede gitt en god del kroner, og pengene er overlevert sogneprest Riddervold-Olsen, som har sagt seg villig til å være min "finansminister".

Så rause og medfølende som mine sambygdinger har vært, er det likevel ikke realistisk å forvente at de kan dekke hele behovet alene. Det trengs altfor mange kroner.

Det er tungt for meg å henvende meg til offentligheten og be om hjelp. Men jeg må nå likevel komme med en inderlig bønn til alle som har et varmt hjerte og økonomisk evne:

Send et lite bidrag til sogneprest Riddervold-Olsen, Vestre Gausdal.

Julen er en høytid som de fleste ser frem til med glede. For den hjemløse og husville er det en tid full av redsel. Det finnes nesten ikke noe mer smertefullt enn å måtte tigge seg inn hos andre og føle seg uvelkommen – på selveste julekvelden.

Derfor – hjelp meg, venner, både i by og bygd, slik at jeg kan få satt opp den lille stua mi og slippe å gå julen i møte med mismot og uro nok en gang.

Jeg vil være dere evig takknemlig.⁴⁶

Gudbrandsdølen omtaler byggingen av Jonsborg.

Jon Persen er i ferd med å bygge seg en liten hytte. Han har levd et hardt og strevsomt liv uten et fast sted å høre til – uten et hjem å søke ly i. Til tider har det vært vanskelig for ham å finne tak over hodet i det hele tatt.

Sogneprest Riddervold-Olsen har vært Jon til hjelp i dette arbeidet og har tatt ansvar for både innsamling og forvaltning av pengene. En god del midler har allerede kommet inn, men det trengs fortsatt mer for å fullføre huset og sørge for det viktigste av inventar.

Dette er ikke et stort bygg – det er et lite og enkelt hjem for én mann. Men det betyr trygghet, verdighet og varme i en ellers krevende tilværelse.

De som ønsker å gi et bidrag til huset og til innredningen av det, kan sende pengene til sogneprest Riddervold-Olsen i Vestre Gausdal.

---

⁴⁶ «Gudbrandsdølen 1910.01.15».

For dem som synes det er lettere, er det også mulig å levere bidraget i Gudbrandsdølen ekspedisjon.⁴⁷

Aksjeselskapet Jonsborg.

Det er selvfølgelig ikke morsomt å gå med en slik liste for seg selv, men med mitt kjennskap til menneskenaturen, fant jeg snart ut at det klokeste var å ta det fra den humoristiske siden, og slå alt om i munter spøk.

Når jeg kom inn på en gård tok jeg av meg hatten og hilste, ... så fortalte jeg dem at jeg reiste for aksjeselskapet Jonsborg.

«Hva er dette for et selskap da,» spurte de.

Å, det er som med spinneriet og slakteriet på Lillehammer. Pengene skal bygges bort, og aksjeinnbyderen skal ha huset, sa jeg. Da brast alle som regel i en hjertelig latter og erklærte at dette var det ærligste selskapet de hadde hørt tale om, og aksjetegningen gikk glimrende. Det er ikke for mye sagt at Jonsborg er det eneste hus i hele Gudbrandsdalen som er bygget av medlidenhet med en vanfør mann, og på grunn av et vidt kjent navn.⁴⁸

Misunnelse blant folk i Forsetgrenda.

Hver gang et fremmed dyr kommer inn i en flokk, skjer det samme: alle de andre skal ri på det, stange det og herje med det. Men det skyldes ikke ondskap eller misunnelse – slike følelser er dyrene heldigvis hevet over – det er bare nysgjerrighet og kamplyst. Som regel går det ikke lang tid før det fremmede dyret har blitt god venn med flokken.

Noe lignende skjer også blant mennesker, og jeg kunne vel ikke forvente å være noe unntak. Men i Forsetgrenda ble denne første "stangingen" fort avløst av vennlighet og imøtekommenhet fra alle kanter.

Så skjedde det noe som satte alt på hodet: Jonsborg sto ferdigbygd, og så – tenk det! – viste det seg at selveste Vårherre hadde hatt rett da han sa: "Det er ikke godt for mennesket å være alene." Dette måtte jeg gjøre noe med. Jeg fikk meg derfor en kone – en gårdmannsdatter, attpåtil, som hadde noen få tusen kroner.

Men da begynte det. Plutselig hørte jeg misunnelsens hese rop. Jeg hadde ikke vært vant til slikt. Jeg sa klart ifra til dem det gjaldt, men det gjorde bare vondt verre. Og siden jeg nå har klart å holde meg økonomisk på beina i åtte år – også gjennom krigstidens dyrtid – har noen begynt å hate meg, rett og slett.

---

⁴⁷ «Gudbrandsdølen 1910.04.05».

⁴⁸ «Gudbrandsdølen 1927.12.09».

Noen har til og med funnet på å skjelle meg ut for at jeg er vanfør og at jeg en gang samlet inn penger for å få bygget meg et hjem. Vel – jeg har da ikke skapt meg selv! Og jeg takker for at feilen sitter i beina og ikke i hodet, så jeg ikke lett blir forvekslet med visse innskrunpede bygdetullinger.

Når det gjelder innsamlingsaksjonen, så kom den på oppfordring. Folk fra mange steder skrev til meg at jeg kunne sende huslisten min, så skulle de hjelpe. Og det gjorde de. Fra 100-åringen til spedbarnet i vogga – alle ville være med å hjelpe meg ut av hjemløshetens kulde og utrygghet.

Huset ble reist. Og det står fortsatt som bygdas vakreste – det eneste huset som er bygd på folks godhjertede initiativ, til støtte for en vanfør og ulykkelig mann.

Hver edel og rettferdig kvinne og mann kan med god grunn glede seg over at de gode norners vev gjorde min stilling på Jonsborg trygg og lykkelig da huset sto ferdig.

Men hva hjalp det at alt og alle gråt Balder ut av Helheim, hvis jotnekvinnen stengte veien? Misunnelsens og ondskapens jotneflokk – liten som den er – har klart å gjøre livet mitt så surt at jeg ikke får kjenne den frihet og lykke jeg ellers hadde kunnet.⁴⁹

Vår storhet handler ikke om hvilken bås vi ble født i, eller hvilket fe-slag vi tilhører. Om jeg – for eksempel – følger den veien som Gud har målt ut for meg, har jeg like god grunn til å være stolt i mitt hvite hus Jonsborg, som president Wilson har i Det Hvite Hus i Washington.⁵⁰

Jonsborg til salgs.

Jeg har avertert Jonsborg til salgs, men jeg synes det er harmelig å gå fra den vidt og bredt kjente borgen min.⁵¹

Flytting til gamlehjemmet.

I hele 17 år har jeg og Bergine levd godt og lykkelig sammen på Jonsborg; men i de senere år har hun blitt mer og mer plaget av gikten. Og i det siste er hun blitt helt hjelpeløs. Vergerådet begynte å vise oss en ubehagelig oppmerksomhet, og det ble ingen annen råd enn at hun måtte til Vestre Gausdals pleiehjem.

Men nå hadde jeg begått den samme godmodige dumheten som på Grytlien. Den gang hadde jeg skripet opp saudriften min så den var blitt så kjælen at det var umulig å komme bort fra driften tidlig på dagen, om jeg tenkte å lure meg tilbake til seteren for å pynte

---

⁴⁹ «Gudbrandsdølen 1919.11.15».

⁵⁰ «Gudbrandsdølen 1920.02.19».

⁵¹ «Lillehammer Tilskuer 1927.08.31».

fjøsene. – Nå var det også umulig å få Bergine til å flytte opp i Gamlehjemmet uten at også jeg fulgte med.

Hvor utmerket god attest enn Bergine herved ga meg – var det allikevel tungt for meg å forlate Jonsborg, hvis tilblivelseshistorie er noe enestående her i landet.

Det er derfor intet under om jeg med sorg forlot mitt kjære hjem Jonsborg, hvor så mange av mine skrifter har sett dagens lys, og hvor jeg og Bergine har levd så godt og lykkelig sammen i så mange år.

Den 14. november var avskjedsdagen kommet, og bestyrer Høgsveen kom kjørende med brunen, forspent en sluffe, og vi steg opp, og så bar det av sted. Men det går ikke an å si at vi tok oss ut som fattigfolk der vi kjørtes til gamlehjemmet. Nei, en kunne heller anta at det var en grosserer som reiste til hotell med sin frue.

At vi ser oss i stand til å betale for oss, i alle fall en tid framover, gjorde ikke likheten mindre. Vi fikk et stort, fint nymalt værelse for oss selv, med elektrisk ovn, for så vidt har bestyrer Høgsveen med frue gjort det så hyggelig for oss som de har kunnet, så hvis vi ikke kommer til å trives her, er det sannelig ikke deres skyld.

Men avskjeden fra Jonsborg gjorde meg dog så sorgtung i hugen.

Imidlertid kunne Bergine ikke "løftes" til et bedre sted enn hit, hvor rensligheten og forpleiningen er prima, og kostholdet er vel også såpass som overstyret tillater. Men å tilfredsstille alle på et gamlehjem, så det ikke ble en del misnøye, kunne vel ikke engang en engel fra himmelen klare.

Men la oss unnskyldte disse gamle. De er jo revet vekk fra sine hjem og sine kjære, og er kommet inn i helt fremmede og uvante forhold. Og kjærligheten til hjemmet er jo menneskets eldste og beste følelse, og som ovenikjøpet også er fedrelandskjærlighetens faste grunnvoll. Denne følelsen preger jo også dyrene, og det i en høyere grad enn oss mennesker. Derfor er det aldeles sant som "Kal Olsen fra Vika" skrev i "Kjæftausa" forleden, at:

Selv om man bar mor Andersens katt opp på slottet, ville den øyeblikkelig vandre tilbake til mørkeloftet sitt igjen.

For øvrig kan selv den beste behandling ikke ta bort hjemlengselen hos de gamle. Det som føles tyngst for disse gamle er visstnok tanken på at de aldri kommer til å flytte hjem igjen; for utad går jo som bekjent ikke "Dovregubbens grind".

Det er tungt å bli gammel, men det er nå alles lodd, som ikke dør mer eller mindre unge, og alderdommens følger er ikke behagelige, for det er så sant som Ibsen uttaler:

*Gammel ørn sin fjærham feller,
gammel støter går og feller,
gammel kjerring mister tenner,*

*gammel knark får visne hender –
hver og en får vissen sjel.*

Dog hva siste passus, vissen sjel angår, kan ikke jeg gi dikteren min fulle tilslutning; for hva sjel og sinn angår finnes det ungdommer over 80 år gamle, mens det også kan påtreffes oldinger i 20-årsalderen.

Men under alle omstendigheter er det en lykke både for oss selv og for våre omgivelser dess lenger ut i alderdommen vi kan beholde vår sjel og vårt sinn ungt og friskt, og dette gjelder ikke minst på et gamlehjem.

På den andre siden plikter samfunnet å behandle sine gamle utslitte arbeidere på en human og ærbødig måte, så de ikke får den overbevisningen at de bare er utslitt arbeidsredskap, som likegyldig er kastet opp på et skraploft.⁵²

Jonsborg som nasjonaleiendom for Vestre Gausdal mot føderåd på gamlehjemmet.

Gjennom alle tider har det vist seg at store berømte menns hjem er blitt betraktet og behandlet med den største aktelse og ærbødighet. Slik fortelles det i historien at en stor romersk hærfører sparte bare ett eneste hus i en by han hadde erobret – nemlig huset hvor dikteren Pindor hadde bodd. Og i forskjellige land er slike berømte, historiske hjem ansett for hellige – ja, til og med kjøpt av staten som nasjonaleiendommer. I Arabia finnes to hellige byer, Mekka og Medina, og profetens grav. Disse helligdommene skaffer selvsagt landet mange penger gjennom alle pilgrimsreisende.

Her i landet har vi også to nasjonaleiendommer: Dikterkongens hjem Aulestad, og statsminister Michelsens hjem Gamlehaugen, forært av hans slektninger. Men her i Vestre Gausdal, hvor vi ellers har fulgt godt med i utviklingen, har vi ennå ikke kunnet skaffe oss noen store berømte menns hjem som nasjonaleiendom. Ikke for å si at vi mangler store berømte menn – hvoriblant visstnok jeg selv må regnes, særlig i egen innbildning.

Men akk, herr redaktør – det er tungt å vite seg stor uten å møte den rette forståelsen. Særlig er det ergerlig for meg. Kvinnene betrakter meg så altfor overfladisk. Jeg har derfor god grunn til å utbryte, som Peer Gynt til Anitra:

*Du som andre piker, dømmer
skorpen kun av store menn.*

Men nå skal folket få anledning til å ane dybden i meg. Jeg er nemlig blitt enig med meg selv – og med Bergine – om å forære Jonsborg til Vestre Gausdals kommune som nasjonaleiendom for bygda, mot at vi to får livsvarig føderåd på gamlehjemmet.

---

⁵² «Gudbrandsdølen 1927.12.09».

Vestre Gausdal herredsstyre vil ikke overta Jonsborg
Hadde møte lørdag 12. oktober 1929.

— Det ble referert en skrivelse fra komiteen som skulle forhandle med Jon Persen om kommunens overtakelse av Jonsborg. Under henvisning til muntlig overenskomst mellom ordføreren og Jon Persen, besluttet herredsstyret at saken ikke ga noen anledning til tiltak fra deres side.

— Kommunen kommer neppe til å overta Jonsborg med det første.⁵³

Det hvite hus i V. Gausdal eller Jonsborgs overdragelse til kommunen⁵⁴
Baglere og birkebeinere – det kommunale selvstyret og storoksen på gamlehjemmet.

Det hvite hus i Washington er kjent over hele verden. Og «det hvite hus» Jonsborg her i bygda er også kjent og berømt vidt omkring. Selvfølgelig er ikke huset kjent bare fordi det har vært min residens i omtrent 20 år, men mer fordi jeg – denne fattige spurven – har måttet fare omkring i Sør-Gudbrandsdalen og på Lillehammer og samle et strå her og et der til mitt rede.

Og redet kom i stand – og det har jeg særlig sokneprest Riddervold Olsen å takke for. Han ynket seg over meg i min hjelpeløshet, og skrev en bidragsliste for meg og oppmuntret meg til å dra rundt i bygda og samle inn penger til hus. Det var nok prestens mening at jeg bare skulle holde meg i Vestre Gausdal, men så var jeg så heldig å ha en langt større menighet enn noen prest: Jeg fikk brev fra flere bygder, om at jeg gjerne måtte komme dit med lista også, så de fikk være med og hjelpe. Det var akkurat som med Balder, det – alle ville gråte ham ut fra Hel, der han led hunger og kulde. Jeg skrev opprop i *Gudbrandsdølen*, og penger kom inn – både fra Amerika, Nordland og andre steder.

Det ble et anselig hus – og det var ikke slik med meg som med Peer Gynt, at noen grønnkledd møtte opp og skremte med at da huset mitt ble bygd, ble også hennes bygd. Nei, jeg hadde vært trofast mot min hemmelige forlovede, og hadde ingenting å frykte fra den kanten. Da huset var ferdig, flyttet vi inn, og jeg visste å verge mandig både min borg og min Bergine.

Men så kom en fiende som hverken mot eller mandighet nyttet imot – nemlig sykdom og alderdomssvakhet. Det førte til at vi måtte legge oss inn på gamlehjemmet. Det burde vel i og for seg ikke være noen ulykke, men det verste for oss viste seg å være at det var kommet en ny «faraos» over Egypt som ikke kjente Josef. Det vil si: det var kommet en ny prest hit – nemlig Axel Brun. Han er i høy grad ulik Riddervold Olsen. Han ble valgt til fattigstyrets formann, og tok seg til rette både over meg, Jonsborg og gamlehjemmet. Gudene vet hvilken lov som gav ham denne makt og myndighet. Jeg er nemlig ikke på fattigkassa – har aldri vært

---

⁵³ «Gudbrandsdølen 1929.10.15».

⁵⁴ «Velgeren 1930.02.05».

det – og på gamlehjemmet betaler vi for oss. Det skulle derfor se ut som fattigstyret ikke skulle ha noe med meg å gjøre.

At herr Brun kastet begjærlige blikk mot Jonsborg som bolig for hjemløse, er lett å forstå. Men da jeg ikke hadde råd til å forære kommunen Jonsborg – verken helt eller delvis – brast enigheten. Jeg forlangte 2500 kroner – en sum man i dag ikke kunne bygge et tilsvarende hus for – men da ropte han høyt: «Det var da så altfor mye!» – «Men i himmelens navn, når ble De byggmester?» ropte jeg.

Etter mitt skjønn kjenner prestene ikke til andre hus enn himmelriket, og der skal jo portene, etter det vi hører, være av perler og gull – og det er de ikke på Jonsborg.

Det viste seg like håpløst for meg å bli enig med presten som det var for kong Salomo å få til forlik med biskop Nikolaus Arnesen. Og det er ikke underlig heller – for en del av prestskapet er av samme slag nå som før, mens vi hardføre birkebeinere har nøyaktig de samme egenskaper som i Sverres tid – vi finner oss ikke i å bli sparket av prester.

Det ble derfor ikke annet å gjøre enn å reise opp til Svatsum og ta saken opp med ordfører Galaasen – en forstandig mann som aldri har gått hverken på hestehov eller reveklo. Jeg forklarte ham saken: at jeg hadde satt prisen på Jonsborg til 2500 kroner, og at pengene gjerne kunne benyttes som betaling for vårt opphold på gamlehjemmet etter hvert som beløpet forfalt. Ja, jeg sa til og med at kommunen kunne få beholde Jonsborg selv om vi ikke levde lenge nok til å bruke opp pengene.

Dette syntes ordføreren var så rimelige vilkår at kommunen gjerne kunne gå med på det.

Men saken måtte forelegges overstyret – og fattigstyrets formann. Og så begynte det: For det første ville han ikke gi mer enn 2000 kroner for Jonsborg. Og så fikk han inn i kontrakten en passus om at vi kunne flyttes ned på nybygget. Jeg syntes nok at jeg burde ta forbehold mot dette, men overstyrets formann O. Svensrud sa at det ikke var nødvendig – det ville aldri bli snakk om å flytte de eldste og svakeste ned dit. Det bygget var spesielt tiltenkt hjemløse familier.

I betraktning av den lille maktsyken prester har i vår tid, sammenlignet med middelalderen, skrev jeg under likevel – så «Hs. vederværdighet» gjerne kunne få beholde den stolthet og glede det var i å innbille seg at han hadde ydmyket Vestfjellets gamle løve. Bare han en vakker dag ikke får erfare sannheten i de ord en fransk konge skrev til paven: «*Det er lettere å holde en bukk etter hornene enn en løve etter halen.*»

Da Jonsborg-saken ble behandlet i Vestre Gausdals herredsstyre, ble det enstemmig vedtatt at kommunen overtok Jonsborg for 2500 kroner på de satte vilkår. Det var selvfølgelig ærefullt for meg – men ikke for motparten. Ja, folk sier endog at dette er det ynkeligste nederlag baglerne har lidd i kampen mot birkebeinerne. For baglernes kamp med birkebeinerne tok ikke slutt med kapitulasjonen på Slottsberget ved Tønsberg omkring år 1200. Kampen vil vedvare – og noe fredelig oppgjør mellom de to hovedpartier er utelukket så lenge de arbeidende klasser, stikk i strid med Bibelens ord og ånd, sparkes av «hestehoven» under prestekjolen.

Jeg skulle ikke ha noe imot en avisfeide med prestene generelt – og sogneprest Brun i særdeleshet. For øvrig burde ikke prester ha noen verdslige verv ved siden av sitt «hellige» embete. Når de først har valgt å stå som veivisere på himmelveien, burde de nøye seg med det – og ikke være til skade og ergrelse for sine medmennesker.

Men det er folket selv som har skjemt bort prestene – gjennom alle tider. Det finnes nemlig mange mennesker som i sin enfoldighet og dumhet anser presten som en slags transformator mellom Vårherre og folket. Men for en villfarelse!

For i de fleste tilfeller finnes det altfor få prester som har noen som helst forbindelse med det evige kjærlighetsverk. Og en transformator som ikke er tilkoblet kraftverket, kan ikke levere verken lys, varme eller energi til sine abonnenter – uansett hvor fullt den er av sulfittlukt som presten av lærdom.

Men heldigvis, som Émile Zola sa i Dreyfus-saken: Generalstaben er ikke det samme som hæren – og prestene er ikke det samme som religionen.

Så vender vi tilbake til Jonsborg-saken. Som sagt ble Jonsborg enstemmig overtatt av kommunen. Det skulle derfor se ut som dette var en enkel sak som kun angikk bygdas indre anliggender.

Men merkelig nok ble ikke dette godkjent med en gang. Herregud, for et tull! Selv om kommunen er så forgjeldet at det ikke kunne ventes godkjenning av store pengebevilgninger, var saken en helt annen: Kommunen overtok Jonsborg som betaling for vårt opphold på gamlehjemmet. Selv en fylkesmann burde hatt vett og forståelse nok til å bli begeistret over at det ennå finnes et menneskevesen i fylket som har såpass æresfølelse at han vil forsørge seg selv så langt det går.

Jonsborg-saken er vel nå godkjent. Men saken viser hvor herskesyke embetsmennene er – og hvor bundet forgjeldede kommuner er. Men det skjønner de ikke selv.

Det er akkurat som med storoksen «Kronion» her på gamlehjemmet. Oksen er like kollet som Vestre Gausdals kommune. Og da han skulle leveres inn i driften i sommer, ble han utstyrt med nesklype, fotbånd og tau om mulen og nakken. Men han skjønnte ikke hvilke tvangsbånd han var under – og rautet hele veien:

«Her kommer kommunens veldige storokse Kronion, drotten over drotter! I makt, myndighet og frihet står jeg side om side med ordføreren. Leve det kommunale selvstyret!»

– ropte han så ekkoet runget mellom fjellene.

Da vi kom til samlingskveen, ble oksen løst, og jeg fortalte ham hvor dumt og latterlig det var å skryte sånn av makt og myndighet – så bundet som han var, akkurat som V. Gausdals kommune med ordføreren i spissen, sa jeg..

Men én rettighet har oksene fremdeles – som ordførere ikke lenger nyter godt av: Oksene får raute så høyt de vil – og velge språk selv, enten landsmål eller riksmål.

Oksen slikket hånden min. Og det siste jeg ba «Kronion» om var: At han – som kommunens storokse – måtte agitere blant sine kamerater for å få gjeninnført det kommunale selvstyret her i landet.

Men vi skal også være såpass rettferdige å erkjenne at det likevel finnes spor av kommunalt selvstyre igjen, skjønt det bare er som en skygge av det som en gang var. For eksempel da kommunen overtok Jonsborg på de satte vilkår, uten å gjøre noe forsøk på å prute på betingelsene, men stemte det igjennom enstemmig, til tross for fattigstyrets protester. Det viser jo i det minste at det finnes noen kommunepolitikere igjen med sunn dømmekraft og litt respekt for folk som har gjort sin plikt.

Dette tok seg godt ut – og jeg tror også det gjorde godt for kommunen selv – for det er en viss moralgevinst i å handle rett, om ikke annet. Det er rart med det, men det å handle ærlig og rettferdig har faktisk en oppdragende virkning – selv på kommuner.

Ja, jeg vil nesten si det slik, at om denne overtakelsen av Jonsborg ikke var annet enn et lite solgløtt gjennom en ellers mørk og overskyet himmel, så var det like fullt et gløtt, og det kan komme mer. Det gjelder bare at kommunen og kommunens folk ikke lar seg føre av prestene eller av embetsverket, men bruker sitt eget vett og tar hensyn til den alminnelige rettsfølelse blant folk.

For det finnes faktisk ennå folk her i landet som mener at hederlighet og redelighet ikke er noen uting, og at det er grunn til å vise respekt for dem som har båret sin bølge uten å jamre, og som ikke vil ligge samfunnet til last mer enn høyst nødvendig. Og dem burde vi høre på.

Så får vi se hva fremtiden bringer – om det kanskje skal lykkes å gjenvinne litt av den gamle ånd som rådde i landet vårt – den ånd som bygde landet og bar det frem, og som nå synes å ha måttet vike for snusfornuft og smålighet.

Men kanskje – kanskje – kan det hende at når storoksen Kronion en vakker dag rauter sitt veldige brøl utover fjellheimen, så vil det nå frem til dem som sitter med makten – og minne dem om at friheten ikke er tapt, bare glemt en stund.

Bergine.

Forlovelsesnotis i Gudbrandsdølen 12. august 1911:

Bergine Jensdatter Flugstad fra søndre Flugstad.

Det var under bjerka på en gammel kjempehaug jeg sverget troskap til min Bergine – ei rakrygget jente med midler og mot. Der, i lyset av fuglesang og vårsol, tenkte jeg: Dette landet er som et stort frihetstre, og bjerka er symbolet. I grenene bygger folk parvis sine lune reder. Røttene går ned i fortida – i våre gamle kjempehauger – og stammen må vi verne om med all vår kraft.⁵⁵

Bergine og jeg ble viet i Vestre Gausdal hovedkirke. Vi kjørte fra Fåberg i Mathisens vogn med to hester foran. Og nord for Garveren møtte vi hele Gudbrandsdalens bataljon, som var ute på marsj. For en mottakelse! Kompanivis ropte soldatene: «Lenge leve Bergine og Jon Persen!» Det var rett og slett det stolteste øyeblikket i livet mitt.

"Der knuser vi klassesillet," sa jeg til Bergine, idet kjerra knaste over pukksteinen. Det klokeste jeg har gjort, var å knytte skjebnen min til Bergine.⁵⁶

Da Vårherre hadde skapt mennesket – det vil si mannen – sa han at han skulle herske over himmelens fugler, havets fisker og alt som kryper på jorden. Av ren medlidenhet med mannen i hans ensomhet, ble kvinnen skapt. Men hun viste seg å være den mest gåtefulle og forunderlige pakke som finnes i omløp.

Det verste er at det ikke følger noen bruksanvisning med, slik som det gjør med dynamitt. Det er faktisk underlig at det går så bra som det som regel gjør, med tanke på hvor lite vi egentlig vet om hvordan vi skal behandle en kone når vi først får en. Men at denne

⁵⁵ «Gudbrandsdalens Folkeblad 1913.04.24».

⁵⁶ «Gudbrandsdølen 1920.11.04».

ettertraktede «forundringspakken» ofte blir misbrukt – ja, til og med mishandlet – av uforstandige menn, kan ikke benektes.

Slikt straffer seg selv. På dynamittens bruksanvisning advares det om særlig forsiktighet når sprengstoffet er halvt frosset – akkurat som i ekteskapet. Hvor ofte har man ikke opplevd eksplosjoner når ekteskapets temperatur har nådd frysepunktet? Slike eksplosjoner er riktignok sjelden farlige for liv og helse – eller videre samliv.

Historien viser at også Sokrates' kone, Xantippe, hadde et utbrudd. Først slang hun fornærmelser, så helte hun en bøtte vann over hodet på mannen sin. Den store vismannen bemerket tørt: «Det pleier å regne etter torden.» Og etterpå fulgte det trolig en forsoningsscene – en av de vakreste som kan finnes i et ekteskap.

Ofte er det slik at den kvinnen som har et raserianfall i ny og ne, faktisk er blant de beste. Det er slett ikke sikkert Sokrates ville fått det bedre om han hadde skilt seg fra Xantippe og i stedet giftet seg med en moderne «dukke» fylt med sagflis.⁵⁷

Å gifte seg med en bondedatter.

Da jeg var forlovet, var "*Ei farlig friing*" av Bjørnstjerne Bjørnson min kjæreste lesning. Å lese den var morsomt – men å oppleve det i virkeligheten er enda mer interessant. Og det har jeg faktisk gjort, stort sett helt til og med å bli anerkjent av hennes slektninger.

Det manglet ikke på advarsler i Fåberg om at jeg burde holde meg unna Bergine som kone. «Hun er så mild og stille av seg, hun passer da slett ikke for en slik villstyring som deg,» sa de.

«Ja vel,» svarte jeg, «men det er da en annen villstyring fra Vestre Gausdal som også har slått seg sammen med en mild og stille sjel fra Fåberg – og det fungerer da utmerket!» «Hvem da?» spurte de.

«Jo, det er Jøra-elva som ute i Fåberg slår seg sammen med den stille, yndige jomfruen Mjøsa. Og det har da aldri vært snakk om strid eller trette mellom de to.»

Å være blant «de stille i landet» kan være vel og bra, men det er da de bråkete og buldrende som virkelig får utrettet noe – som Mesna-elva, som skaper lys og kraft omkring seg. På det hadde de ikke noe svar.

Bergine og jeg har nå levd godt og vel sammen i over 12 år. Da vi giftet oss, eide hun litt over 4000 kroner. Etter den tids pengeverdi var det ikke lite, men jeg kunne ikke fri meg fra en viss uro – for det ansvaret jeg tok på meg, det kjente jeg tungt. Hvis pengene ikke strakk til for oss, ville det føre til skam og ydmykelse for Bergine.

Men samvittigheten min forbød meg å handle annerledes. Jeg har alltid ment at det er den grovste forbrytelse en mann kan gjøre seg skyldig i: å tenne kjærlighetens hellige ild i et

---

⁵⁷ «Gudbrandsdølen 1922.02.28».

edelt kvinnehjerte – uten å ha til hensikt å dele livet med henne. Jeg kunne ikke gjøre noe så skammelig. Det fikk bære eller briste, økonomisk.

Og det har faktisk gått overraskende bra for oss to. Gjennom hardt arbeid, nøysomhet og orden har jeg klart å beholde Bergines penger urørt – dels på bankbok, dels i eiendomsverdier på Jonsborg. På den måten har «Gudbrandsdølen» rett i at jeg har forsørget min kone. Men vi må også gi Bergine ære for innsatsen hun har gjort i huset og for hennes trofaste slit.⁵⁸

Tok av seg finstasen
og tok på arbeidsklær med det samme de kom hjem til Jonsborg.

Det året jeg giftet meg, brøt jeg også åker. Det var hos Kristian Holen i Østre Gausdal. Jeg husker det så godt. Vi ble viet i hovedkirken i Vestre Gausdal og hadde vårt høytidelige inntog på Jonsborg. Bergine tok da av seg brudekjolen, tok på seg arbeidsklær – og begynte å vaske huset. Jeg dro ut i bygda og leide noen håndverkere til å panelkle huset utvendig. Og så skulle de male det ut- og innvendig.

Så bar det tilbake til krigsskueplassen – og jeg tok selvsagt med meg min valkyrie, min skjoldmøy. Det er stort å tenke tilbake på disse minneverdige dagene. Den første morgenen jeg tok fatt på arbeidet igjen, var også Bergine med meg. Like ved var det en stor steinhaug.

«Nå, Bergine,» sa jeg, «skal du stille deg oppå steinhaugen, ikke bare som en seiersstatue, men som selveste gudinnen Pallas Athene – hun med de blå øynene, som det står i *Odysseen*. Du har også blå øyne, og det er nok flere kjempende menn enn Hellas' helter som trenger en veiledende og oppmuntrende gudinne i kampene sine.»

«Jeg vil da ikke stå der oppe som en narr,» svarte Bergine, «men jeg skal hjelpe deg å få vekk steinene.»

En ganske stor steinrøys hørte med i kontrakten min – jeg måtte kaste den bak meg og grave underlaget. Hun kom og stilte seg ved siden av meg, og begynte å bære vekk steiner. Jeg ble så rørt av takknemlighet over hvilken god kone jeg hadde fått. Jeg tenkte straks på Anita Garibaldi, som red ved sin manns side midt i krigen.

Kvinnen er vel ikke skapt bare som leketøy for mannen – men til å delta i hans kamp. Ikke nødvendigvis så håndfast som Anita Garibaldi og Bergine – men dog, på sin måte.

Som dere ser, mine venner – vårt samliv har slett ikke vært ulykkelig. Det har til og med hatt romantikk, poesi og skjønnhet. Ja, selv over vår økonomiske horisont har det hengt et nordlys. Men nå begynner mørke skyer å dukke opp. Jeg ser ingen annen utvei enn å begynne å bruke av grunnkapitalen – og det kan føre til at Bergine og jeg til slutt havner på gamlehjem i Vestre Gausdal, på kommunens regning.

---

⁵⁸ «Gudbrandsdølen 1923.11.22».

Bare tanken på dette er så avskyelig at jeg har lyst til å utbryte som Peer Gynt ved en viss anledning:

*Nei, utenom gut, var end armen så lang,
som furuens legg, eller som granens stang.
Jeg kom henne endda for nær,
å sette henne fra meg menløs og skjær.*

Vi ekte menn har alle en plikt til å gjøre det vi kan for å sette våre koner fra oss *menløse og skjære*. Men hvordan jeg selv skal kunne klare det, har for meg alltid vært en mørk og uløselig gåte.

Innsamling på 60- års dagen.

Men så kom *Gudbrandsdølen* – med bilder av oss 60-årstrillinger. Og så skrev avisa en liten biografi om meg – og mot slutten oppfordret den leserne sine til å starte en innsamlingsaksjon for meg. Denne har fått en langt større oppslutning enn noen kunne ha ventet. Hvis det fortsetter slik det har begynt, er det slett ikke umulig at jeg faktisk får takke *Gudbrandsdølen* og dets lesere for at jeg til slutt likevel får sette Bergine fra meg – *menløs og skjær*.⁵⁹

Kanarifuglene.

En periode sluttet Jon Persen helt å skrive, etter at han giftet seg. Da vi spurte ham hvorfor, svarte han:

«Har du lagt merke til kanarifuglene? Når hannen og hunnen sitter i hvert sitt bur, synger de – men når du flytter dem sammen i ett, tier begge.»⁶⁰

Bergine er død.⁶¹

⁵⁹ «Gudbrandsdølen 1923.11.22».

⁶⁰ «Gudbrandsdølen 1923.10.18».

⁶¹ «Laagen 1935.06.11».

Bergines minne,
*eller en roman fra virkeligheten.*⁶²
Av JON PERSEN.

Min elskede Bergine er nå død, og ettersom de fleste store diktere som har satt pris på edle, brave kvinner har skrevet vakkert om sine hustruer, får jeg gjøre det samme – særlig ettersom jeg fikk min Bergine på samme romantiske måte som Thore Neset fikk sin Aslaug Huseby.

Som meget ung leste jeg med begeistring Bjørnstjerne Bjørnsons skrifter. Da jeg leste «Farlig friing», svor jeg ved meg selv at skulle jeg noensinne gifte meg, måtte det være med en gårdmannsdatter, og helst i kamp med hennes slektninger; for det man får gratis, holder man ikke så mye av. Og jeg skulle få mitt ønske oppfylt.

For ca. 40 år siden kom jeg til en gård i Rudsbygden og hugget ved. Jeg skjønte straks at den ene av døtrene, Bergine, hadde et godt øye til meg. Så var det en kveld at jeg satt og barberte meg, da Bergine stod bak ryggen min, så våre ansikter sås jevnside i speilet. Jeg sa da:

- Vi ville passe godt sammen på et fotografi, jeg og du, Bergine.
- Ja, vi ville nok passe godt sammen for hele livet, jeg og du, sa hun, og så slo hun armene om halsen min.

Søsteren sladret til broren sin, og jeg fikk oppgjør og måtte gå.

Da jeg kom ned i veien, knyttet jeg neven mot himmelen og svor på at jeg ikke ville godta noen annen oppreisning enn Bergine – når jeg ikke hadde gjort noe verre enn at himmelens Gud hadde tent sin hellige ild mellom oss to.

Det bar nå til Lillehammer til redaktør Johan Filseth, som skaffet meg arbeid med å hugge ved hos seg selv og andre hele vinteren. Hr. redaktøren syntes også at det ikke kunne være noe hekseri om jeg fikk såpass æresoppreisning som min tilbedte – når jeg var blitt vist vekk fra gården som en hund uten å ha gjort noe galt.

- For øvrig trenger du en valkyrje eller en skjoldmø i livets kamp, sa han. Det samme syntes Thorstein Lunde. Hvor rett hadde ikke disse to store, edle menn!

Imens stellet Bergine kua i fjøset på gården, og jeg besøkte henne i stillhet av og til. Vi kurret da som to duer på en kvist. Slik gikk det i hele tretten år. Men så kom jeg til slutt til å holde mitt hårfagre løfte til henne.

Det var sommeren 1911. Bergines mor var død, og hun fant det trist og uhyggelig hjemme. Jeg holdt da på å grave åker hos Kristian Holen, Østre Gausdal. En dag kom Bergine opp på åkerbrotet til meg og sa som Solveig til Peer Gynt:

- Du får ikke vrake meg, budsatt jeg kommer – og da får du ta meg.

---

⁶² «Laagen 1935.07.08».

Nå hadde jeg ikke sendt noe direkte bud til henne, men hun hadde allikevel rett i at det går bud mellom de elskende både gjennom vind og i stille.

Ettersom jeg bestandig har fremholdt at det er den avskyeligste forbrytelse å tenne en ild i et edelt kvinnehjerte som man ikke vil varme seg ved hele livet, svarte jeg selvfølgelig ja med en gang – og så lot jeg forlovelsen avverteres med det samme.

Det var meg for øvrig en fryd at jeg én gang kunne få gi standsforskjell og bondesnobberi et alvorlig spark rett i synet. Dog ikke så å forstå at vedkommende folk er verre enn andre i så måte – men denne gammeldagse, hedenske egenskap er like avskyelig for det. Hvor rett har ikke Wergeland når han i harme uttaler at denne forbannede standsforskjell har fått flere Eva-blomster til å visne her i landet enn trekk og kulde.

Men at fjellrosen i Rudsbygden ikke skulle komme til å blekne bort av den grunn, det skulle nok Vestfjellets løve sørge for.

Imidlertid fortsatte jeg åkergravningen. Men en dag fikk jeg et brev fra Bergine, hvori hun meddelte meg hvilket press hun var utsatt for av sine slektninger, fordi hun ikke ville slå opp igjen forlovelsen med meg. Det stod nå klart for meg hvilken feil Bjørnstjerne Bjørnson begikk da han skildret Thore Nesets kamp for sin hjertenskjær – og ikke nevnte et ord om de lidelser Aslaug måtte gjennomgå fra sine slektninger, fordi hun ikke kunne oppgi husmannsgutten sin.

Så reiste jeg til Jørstadmoen og drev handel med sigarer og sukkertøy til soldatene. Og så skrev jeg til henne og takket henne for hennes troskap, og bad henne holde ut:
– Vis dem, du min kjære Bergine, skrev jeg, at du ikke bærer navnet for ingenting – og at før skal bergets røtter rykkes opp, før du svikter din Jon!

Jeg bad henne komme utover til meg, så skulle jeg få det avgjort i en fei. Så skjedde også. Hun kom utover til Jørstadmoen til meg, og så bar det til Lillehammer, hvor vi ordnet med bryllupsklær og annet fornødent.

Om natten før vielsen, som skulle foregå ved Vestre Gausdals hovedkirke utpå dagen, lå vi på Fåberg Hotell. Om morgenen strammet fru Mathisen Bergine opp med brudeslør og myrtekrans, så bestilte jeg to hester og vogn, og nordover bar det.

Nordenfor Garverberget inntraff noe så storartet vakkert at noe lignende visstnok ikke har funnet sted ved noen brudeferd her i dalen: Gudbrandsdalens bataljon var nemlig på utmarsj, og vi kom til å kjøre gjennom hele bataljonen – men slike hurrarop har jeg da aldri hørt.

– Lenge leve Jon og Bergine! Lød det gjennom alle kompanier, mens offiserene presenterte med sabelen og ropte:

– Tillykke da, min venn, Jon Persen!

Oppover Fåberg møtte mange opp og kastet blomster bort i vognen til oss. Men da vi nådde opp til Bergines hjem, ventet det oss en enda større hedersbevisning.

På jordet ovenfor veien gikk en gammel gråsidet ku med lange horn. Bergine lokket på kua, og hun kom rautende ned til gjerdet til oss. Jeg fikk tårer i øynene, idet jeg uvilkårlig måtte tenke på Ragne hallingjentes avskjedssang til hjemmet sitt av Henrik Wergeland, hvori det blant annet heter:

*Farvel pellegeita mi, farvel sauo alle.
Pass nøie å kalle, som Ragne ho kalle.
Då kjem dei dæ veit ei så snart som det kveld-er,
som spratt dei som huldrer av berge og heller.
Farvel bjellkua, gullblomma og måne.
Nei aller ho Ragne meir kaller kubåne.*

Etter vielsen holdt vi vårt høytidelige inntog på Jonsborg, hvor vi levde godt og lykkelig i 18 år. Men så fikk Bergine leddgikt, og vi måtte med sorg forlate vårt kjære Jonsborg og flytte opp på gamlehjemmet.

Dog – å skrive om oppholdet her kan ikke tjene til noe. Bergines røkt og pleie var hovedsakelig henvist til meg, og dette oversteg mine krefter. Særlig i det siste var det forferdelig for meg å løfte på henne.

Slik kunne det selvfølgelig ikke gå i all evighet, og jeg måtte gripe til det drastiske middel at jeg skrev til hr. redaktør H. P. Lødrup om denne slags røkt. Denne edle, brave mann antok seg saken, som førte til at Bergine ble tatt fra meg og inn på et annet værelse, og kom under god røkt og pleie.

Det er et faktum at det ofte har gått over mine krefter å røkte og pleie min stakkars kone. Det skulle derfor se ut som om jeg nå skulle føle meg glad og lykkelig, nå døden har befridd meg for denne min plikt – men det er langt fra tilfelle.

Det har nå gått opp for meg at dess mer vi strever for å hjelpe og pleie en av våre kjære, dess dyrebarere blir de for oss.

Bergine hadde leddgikt, og hennes fingre var krøket inn som en knyttneve. Vi måtte gi henne maten i munnen, som et lite barn – og dette ville hun helst at jeg skulle gjøre. Jeg glemmer ikke hennes bedende øyne når hun trengte hjelp, og hennes takknemlige smil når jeg var ferdig dermed.

Den edleste og vakreste kvinnetype noen dikter har skildret for oss, er Solveig i Peer Gynt av Ibsen. Bergine var av denne type. Hun forlot jo også alle sine kjære veier for å komme til meg, til meg alene! Og alt har hun ofret for meg.

Det er derfor intet under at jeg sørger over hennes bortgang. Min eneste trøst er at jeg om ikke lang tid vil treffe igjen min Bergine i de evige boliger – hvor vi aldri mer skal skilles.

Der vil jeg også treffe sammen med gjeterjenten Jeanne d'Arc, Marneslagets felte helter og andre som har lidt og ofret seg for folk og fedreland.

Nautapostelen og kommunistene

Bolsjeviker og lemen.

Det har kommet lemen i brønnen vår; men Bergine ble nektet en bøtte vann fra en bolsjeviks brønn, der vi gikk for å få rent vann. Så det er ikke så greit her på Jonsborg heller, når lemen forgifter vannet og bolsjeviker forpester lufta rundt oss.

Nå krever bolsjevikene ikke bare å få dele alle verdier med andre – verdier de selv ikke har hatt verken slit eller risiko med å skape – men de forlanger til og med å få bestemme over hele landets verdier og eiendommer, og sette de virkelige eierne til side, samtidig som de selv ikke kan unne en nabo i nød en bøtte rent vann, som ikke koster dem noe.

Det hadde vært fine greier, det, hvis slike folk fikk makta her i landet. Men det skjer aldri i verden. Det ville vært like dumt å tro på det som å gå rundt og være redd for at lemen skal bli en fast og varig plage nede i bygdene.

Nei, både lemen og bolsjeviker har sine faste perioder, som menneskeheten må regne med i sin utvikling.

Det har vært bolsjevik- eller kommunistperioder – både i det greske og det romerske riket, i middelalderen og i nyere tid. Bare siden den franske revolusjon har vi hatt tre store bolsjevikperioder. Hvor mange lemenperioder vi har vært plaget med siden den gang, er ikke godt å si, men det er en hel del.

Bolsjevikene og lemen har en slående likhet i at de først og fremst bruker kjeften. Men det har ennå ikke levd noen vitenskapsmann eller språkforsker som har klart å tolke for oss innholdet eller noe egentlig mening i disse to gnagernes kjeftament.

Og så den forbløffende likheten etterpå, når periodene er over: Etter en lemenperiode har bøndene mer enn nok med å reparere alle jordene og engene som er oppskåret, mens våre virkelige menneskevenner og reformatorer har hendene fulle i årevis med å forsøke å sy sammen igjen den historiske og demokratiske utviklingen som bolsjevikene har kuttet over – i tillegg til alt det andre de har ødelagt.

Når alt endelig er overstått, puster hele menneskeheten lettet ut, og mange undrer seg over at ikke ødeleggelsene ble større, særlig tatt i betraktning den fryktelige og frekke kjeften disse to gnagerrasene brukte under sin virksomhet – en virksomhet som ikke gikk ut på noe mindre enn å bryte ned det bestående, i både vekst og utvikling.

Slik har det vært, og slik kommer det til å bli, så lenge verden står – eller så lenge det fortsatt finnes vår og høst, sommer og vinter, dag og natt. Sånn sett er det ingen grunn til at noen skal bli nervøs hver gang en av disse gnagerperiodene melder seg.⁶³

---

⁶³ «Gudbrandsdalens Arbeiderblad 1923.09.13».

Svar til Jon Persen.

«Gudbrandsdølen»s store sirkusklovn og husdyrapostel har altså blitt nektet en bøtte vann et eller annet sted. Og det må han selvsagt skrive om i avisen. Det er jo ikke så ofte han får se navnet sitt på trykk.

Vi skal naturligvis ikke kaste oss ut i noen seriøs debatt med herr Persen – vi tror nemlig ikke det finnes en sjel som tar ham alvorlig. Selv om vi forstår at det i og for seg kan være en alvorlig sak for en slik mann å ha langt å gå etter vann.

Men når han forsøker å fremstille kommunistene som skadelige gnagere, da må det være noe som har gått i surr for ham. Det er jo nettopp gnagerne, snylterne – de som lever godt på andres bekostning – kommunismen vil til livs.

Men det skjønner nok ikke Persen, stakkars, han som bare leser «Gudbrandsdølen» – hvor det nå attpåtil har landet en tidligere sjefredaktør som bolsjevik-politisierende sekretær med tankestreker og utropstegn.

Den som hadde vært ondskapsfull nok til å ta Persen på ordet, kunne kanskje også finne ut at han selv likner ganske godt på denne «lemen»-typen – i hvert fall når det gjelder kjeften. Men folk er heldigvis ikke så slemme.

Derimot kan man kanskje si – med en liten omskriving av det gamle ordtaket om skomakeren og lesten:

Jon Persen, hold deg til dine naut!

Der er du tryggest.

X.⁶⁴

Jeg skrev forleden en artikkel i *Gudbrandsdølen* om bolsjevik- og lemen-perioder og viste hvordan slike fenomener stadig vender tilbake i historien. Det var ikke ment som et personlig angrep – men selv om ingen forsøkte å motsi mine historiske poenger, fikk en anonym skittkaster plass i deres avis, der jeg ble skjelt ut etter alle kunstens regler – og kalt en «nautapostel». Det navnet bærer jeg forresten med stolthet – så lenge man mener firbente naut, og ikke tobeinte. For de tobeinte nautene har sine egne apostler i bolsjevikpressen.

Som «nautapostel» har jeg en del lærdom å dele med dere, mine elskede bolsjeviker. For det første: Blant oksene har jeg lært at brutal dumhet ikke tåler å se seg selv i speilet.

Når jeg har fulgt oksedrifter gjennom Lillehammer, har det vært vår oppgave å hindre dyrene i å strømme inn i portrom og sidegater. Men viktigst har det vært å passe på at oksene ikke fikk stoppe opp og speile seg i butikkvinduer – for da brølte de i raseri og prøvde å storme gjennom ruta. Akkurat slik som dere bolsjeviker gjorde da dere leste min artikkel

---

⁶⁴ «Gudbrandsdalens Arbeiderblad 1923.09.13».

i *Gudbrandsdølen*. Men det er like dumt av både folk og fe å brøle i sinne over sitt eget utseende.

Som nautapostel vil jeg også advare dere bolsjeviker mot stormannsgalskap og overmot – for det leder fort til ydmykelser. I enhver oksedrift kommer det noen halv voksne toåringer som brøler høyt og tror de kan dominere flokken. Men snart blir én av storoksene irritert, tar spirrevippen på hornene og kaster ham bakom seg. Og der står han og ser fattigslig ut og skjønner ikke hva som skjedde.

Nøyaktig det samme kan skje med dere når dere overmodig angriper opplyste og begavede mennesker som både har sannheten og fornuften på sin side – og som dessuten overgår dere i kunnskap og ånd.

Nå finnes det riktignok storokser som er så rolige og verdige at de ikke en gang bryr seg med å huske små, ubetydelige pøbler som prøver å angripe dem.⁶⁵

Minner om Jon Persen i Gudbrandsdølen 1965:

Han brukte mentalitet og adferdsmønster i okseflokkene som speil når han skrev om Stortinget. Særlig var det kommunistene han skrev om. I flokken av okser var det en stor kjøttstut, trang i nøtta, dårlig avlsdyr, avkommet ble som regel av mindreverdig kvalitet. Men den buldret og bær seg i flokken, den var uelskerdig mot de andre oksene og aldri fikk den mat nok. Oksen kalte han StorBælus, og det var politiske førere som burde ha samme navnet, skrev han. Det var grovt skyts, men ondskapsfullt var det ikke, bare fullt av et robust humør. At hans påpekninger iblant var generende riktige, var jo ikke hans skyld.

Han var da heller ikke elsket av kommunistene. Forholdene var jo noe annerledes den gang enn nå, med mere skarpe gjerder mellom partiene og lett å få en stake i livet for den som ville hoppe over og speide hos motparten. Helt inn i privatlivet gikk de politiske gjerder iblant, så hvis det gjaldt de mest ytterliggående politiske synspunkter.

Da Jon Persen hadde fødselsdag et år, kom det følgebrev på pakke. Etter at pakken var hentet åpnet han den i Bergines nærvær, nysgjerrige som unger var de begge. Da en hel del papirer var viklet av, åpenbarte innholdet seg å være en dødt lèmen, og en lapp med en sårende hilsen til fødselsdagen. Bergine begynte å gråte, at folk kunne være så ondskapsfulle. «Gråt ikke du,» sa Jon, «du skal heller være stolt. Kommunistene klarer ikke å få knekken på meg, og nå har de ofret av sin egen familie til sine guder for å få seier,» sa Jon.⁶⁶

---

⁶⁵ «Gudbrandsdølen 1923.09.24».

⁶⁶ *Gudbrandsdølen 1965.12.23*.

Kampen for de gamle og svake.

I førstningen av det 15. århundre hadde England inntatt nesten hele Frankrike. Gjeterjenten Jeanne d'Arc gikk da til kongen og fortalte ham at himmelske røster hadde sagt henne at hun skulle frelse landet og krone ham i Reims. Kongen trodde henne og satte henne til hærens leder. Hun slo fienden gang på gang og fikk kronet kongen, men til slutt ble hun ved forræderi tatt til fange og levende brent.

Hun red på en grå hest foran hæren med en hvit fane, med Frelserens bilde i hånden, heter det. – Nå er det ikke nok å bære en hvit fane med Frelserens bilde, men å gjøre som jenten fra Orléans, kjempe i ord og kraft fra bildet på fanen, selv om livet må ofres. Men det viktigste er nå at vi er lydøvre mot de himmelske røster! i vårt indre, som har grepet så mange idealister så sterkt at de ikke har hatt fred før de har fått gjennomført sine reformer. Dette har også flere ganger vært tilfelle med meg.⁶⁷

Beret Teigøen og hennes 80 år gamle datter i Kvam.⁶⁸

Første gang var da det gjaldt å få veteranens gamle enke, Beret Teigøien, bort fra fattigkassen i Kvam. Herom skrev jeg et par artikler i avisene, men uten virkning. Men så skrev jeg direkte til stortingsmann Utheim og ba ham sette frem forslag om en passende pensjon til Beret. Så skjedde også. Det ble bevilget henne 400 kroner året så lenge hun levde. Hun var da 100 år gammel. Men nå tok Kvam fra henne fattighjelpen, så hennes stilling ikke ble det grand bedre enn før. Den stakkars, lille dame fikk det ganske bedre enn før. Hun hadde en jentunge på 80 – åtti – år å forsørge. De harmfulle løvebrøl mot de uforskammede kvamværer ble nå så høylytte at de nådde like fra Gausdal til Rom. Det vil si: Jeg skrev til Bjørnstjerne Bjørnson i Rom og lot ham vite at Veslebakken hadde gått seg oppgitt i uføret, og at det gjaldt om at Storbrunen fra Aulestad spente for. Og Storbrunen tok lasset: Bjørnson skrev et opprop i «Gudbrandsdølen» og henstilte til Norges kvinner at de ytet noe hver til forsørgelse av sin eldste søster. Lillehammer tok hensyn hertil, dannet en forening, som forpliktet seg til å yte 200 kroner til Beret så lenge hun levde, og jeg var stoltere og gladere over en slik seier enn om jeg hadde fått pengene selv.

Husmannsfamilien på Liumsberget i Follebu⁶⁹

En gang jeg ble grepet av de himmelske røster i mitt indre og ikke fikk fred før befalingen var utført, var da det gjaldt om å få forsørget den tallrike og fattige familie på Liumsberget. Konen gikk med sitt 17. barn og nesten hele barneflokket var hjemme. Jeg ble hjertesyk av medlidenhet, ved å se alle disse halvnakne barn løpe ute i sneen, og så bestemte jeg meg til å forsøke å hjelpe her. Jeg skrev da et opprop både i «Norske Intelligenssedler» og i «Aftenposten» og appellerte til folks medlidenhet. Artikkelen ble opptatt også i et engelsk

⁶⁷ «Laagen 1936.02.18».

⁶⁸ «Laagen 1936.02.18».

⁶⁹ «Laagen 1936.02.18».

blad, og det varte ikke lenge før det kom penger fra alle verdens kanter. Da den 17. var født fikk jeg lov til å bestemme navnet, og det ble Nora etter Norge. Jeg hadde snart glemt saken, som tilhørende historien. Men så var det i fjor vinter at jeg var på Lillehammer i anledning Dyrebeskyttelsesfesten. En yngre, godt utseende kvinne kom løpende mot meg i gaten, grep hånda mi og hilste på meg. Jeg sa som sant var at jeg ikke hadde den ære å kjenne henne.

– Det er jeg som er Nora Liumsberget. Jeg er nå gift, har fått en uhyre snill, flink mann og noen pene barn. Jeg er så glad og lykkelig og har det så godt så. Det er jo du som har hjulpet med din mektige penn og har pålagt meg navnet, fortsatte hun.

Videre fortalte hun meg at hun bodde på Borobakken og ville absolutt at jeg skulle besøke henne og se på de pene barna hennes. Dette hadde selvfølgelig vært meg en fryd og en glede, men på grunn av min vanførhet og det vanskelige føret måtte dette bero.

Jeg gjennomstrømmedes nå av en opphøyd glede over at jeg dog hadde vært en medvirkende årsak til at et medmenneske følte seg glad og lykkelig. Det stod nå klart for meg at vi mennesker før eller siden møtes oss selv igjen gjennom våre handlinger på livets bane. Det var adskillig hyggeligere for meg å treffe sammen med min protegée Nora, enn det var for Peer Gynt å møte igjen den grønnkledde med sin langbente trollunge, som kastet ølbollen etter far sin.

Husmannsfamilien som ble kastet ut i Kråbølslien.⁷⁰

«Forbrytelsen» i Vestre Gausdal.

Lensmannsbetjenten i Vestre Gausdal har nå om dagen hatt det travelt med å fare rundt på begge sider av dalen og avhøre og undersøke folk. Slike politioperasjoner har ikke vært foretatt her i bygda siden Bøsmordets dager. Folk er forbauset og spør hverandre: Hva i all verden er på ferde?

Den redselsfulle utkastelsen i Kråbølslien har riktignok rystet hele bygda i harme, men denne avskyelige forbrytelsen mot nestekjærligheten rammes dessverre ikke av straffeloven. Ja, *Veslebrunen* til Henrik Wergeland har i sin kjente tale til menneskeheten endog uttalt følgende:

«Men når noen blir en hyene og begynner å ete enker og farløse, ropes der: Ikke så, just ikke så – bare ulvegrumhet er tillatt her i nord.»

Ettersom *ulvegrumhet* altså er tillatt her i nord, burde det ikke være så farlig å si som sant er, at *ulvegrumhetens* hovedkvarter i bygda har vært på Nedre Kråbøl.

Nå er det ikke selve utkastelsen – som Wergeland betegner som *ulvegrumhet* – som har satt påtalemyndigheten i bevegelse denne gangen, men noe annet småtteri.

---

⁷⁰ «Gudbrandsdal Folkeblad 1933.08.25».

Her følger hendelsesforløpet:

Tidligere har Nedre Kråbøl hatt en bro over elva like nedenfor gården, og utover vollen går en gammel vei, rett mot broen – veien er like gammel som bebyggelsen i Baklien. Etter at broen ble revet, er det i stedet satt opp en heis over elva, som også benyttes mye. Tyngre gjenstander kjøres til heisen og befordres videre langs den gamle veien.

Men Martin Kråbøl har av og til sådd en smal åkerstrimmel tvers over denne veien – rimeligvis for å ha noe å krangle om, hvilket det ikke skal mye til for hos bror Martin.

Nå skulle en tro at ingen var nærmere til å hjelpe til med å få flyttegodset opp til Babel enn Martin Kråbøl, særlig når det hastet sånn med utkastelsen at konen – som lå i barselseng – ikke engang fikk tid til å komme til hektene igjen. Hun fortalte meg at da «flokken» kom for å kaste dem ut, skalv hun som et løv. Søster Borghild tok det nyfødte barnet og bar det, mens den svake mor kom skjelvende og snublende etter – fulgt av en tallrik barneflokk, iberegnet den nyfødte hele seks stykker.

Sørgetoget gikk nå nordover, ned mot elva og til en provisorisk bro nedenfor Nedre Kråbøl.

Men nå oppsto et problem. Gamlehjemmet har til nå hatt æren av å kjøre innflyttere og flyttegods opp til Babel. Men nå var både bestyreren og hestene på setra for øyeblikket. Det ble derfor ingen annen råd enn at Martin Kråbøl selv måtte besørge Frida og det nyfødte barnet kjørt opp til Babel, mens en barmhjertig arbeiderkone fulgte barneflokket og bar den nest yngste på ryggen.

De utkastede var invitert på mat på gamlehjemmet, men Frida var så svak og utmattet at hun ikke orket å gå de ca. 200 meterne til gamlehjemmet. Og det var ikke lett for en barselkvinne med et nyfødt barn å komme inn i et tomt hus uten noe å sitte på eller ligge på. Heldigvis var det to andre fattige familier fra før på Babel, og disse hjalp så godt de kunne.

Det ble ingen annen råd enn at John Kråbølslien måtte få kjørt seng og annet bohove til Babel. Han gikk til Melgården. Gårdbruker Sverre Skjelle var på setra, men de hjemmeværende syntes inderlig synd på den utkastede, flittige husmannen – og overlot ham Blakken og tjenestegutten.

Men nå er både gårdbrukeren og broren satt under tiltale for å ha kjørt gjennom nevnte åker. Blakken på gamlehjemmet har også dratt flyttelass gjennom denne åkeren, og så kom straks lensmannsbetjenten på overhøring – rimeligvis for å sette Blakken under tiltale.

Jeg forsto så godt forleden dag at det måtte være noe alvorlig på ferde. Blakkens underleppe hang så slapt, da han kom trekkende med et flyttelass.

Stakkars Blakken! Det ville være for galt, hr. redaktør, om Blakken her og Blakken i Melgården skulle bli dømt til straffarbeid hos Martin Kråbøl – bare fordi de av pur medlidenhet mot en fattig utkastet, trakk noen av deres flyttelass opp til Babel.

Slik er verden, mine barn. Det er nemlig så lett å havne på «den brede vei», forbryterbanen, der hvor tyranniet har makten. Men jeg kan trøste det store publikum med at det vil bli innkalt så mange forsvarsvitner, at uhyret vil komme i en slem klemme.

Særlig vil fire husmenn – som Kråbølen har kastet ut, og som også har brakt sitt flyttegods over heisen og videre etter «fordervelsens» vei – møte opp.

Å si om en mann at han opptrer uhyrisk, kan være så som så – men ikke når det gjelder en mann som Martin Kråbøl. Og slett ikke når det gjelder hans forhold til sine husmenn – særlig mot en av dem, nemlig John Jonassen. Han var for en del år siden sveiser på Nedre Kråbøl.

En morgen på våren hadde storoksen slitt seg, og to kyr var løsnet. Jonassen jaget oxen ut og bandt kyrne. Imens gikk Martin ned i fjøsgården for å vise fram at han ikke var redd oxen.

Men knapt hadde oxen sett storkulten, før han med et fryktelig brøl kastet seg over ham. En jente ble var situasjonen og ropte på sveiseren, som straks innfant seg på kamplassen – og etter et voldsomt basketak med det rasende dyret lyktes det å få den bundet igjen på båsen, mens Martin ble båret inn – bevisstløs.

John Jonassen hadde med fare for sitt eget liv faktisk reddet Martin Kråbøl fra døden. Noen uker etterpå takket han ham – ved å kaste ham på dør.

Men så fikk han allernådigst lov til å passere heisen og kjøre flyttegodset oppover den bekjente «fordervelsens» vei – uten å komme under tiltale.

Jeg skulle gjerne visst om det virkelig finnes noen som ville oppført seg slik som Martin Kråbøl.

Ikke slik å forstå at jeg mener husmenn ikke kan være slik at de selv forvolder og fortjener utkastelse. Nei, tvert imot – det finnes nok dessverre enkelte husmenn som er umulige for gårdbrukeren å ha på sin eiendom, og da er utkastelse både berettiget og en nødvendig opprensning blant vår hederlige og gode husmannsstand.

Men dette gjelder ikke noen av de husmenn Martin Kråbøl har kastet ut. De har alle vist seg som flinke, pålitelige og bra folk – som deres nye vertskap har vært godt fornøyd med. Dette gjelder i høy grad særlig den sist utkastede.

Utkastelse er en slik skjensel at ingen uten tvingende grunn vil ha det på sitt gode navn og rykte. Derfor kaller Kråbøl skjenselen sin for «utsettelse». Men i kraft av sin hedenske opprinnelse er dette et enda frykteligere navn enn utkastelse. Det skriver seg nemlig fra hedningetiden, da det var skikk og bruk å sette ut i villmarken småbarn man ikke ville fostre opp.

Men Martin Kråbøl er unnskyldt for å sette ut noe barn – da han er barnløs. Og dette tør være det heldigste også, ettersom det viser seg både blant folk og dyr at de dårlige egenskapene er lettere nedarvet enn de gode.

Martin Kråbøl svarer Jon Persen⁷¹

Til redaktøren!

Jon Persen ser ut til å ha fortsatt sitt angrep på meg i Deres blad fredag 25. f.m., angående den såkalte «utkastelsen» i Kråbølslien – slik han og de øvrige involverte skribentene ynder å kalle det. Jeg har i mitt tidligere svar til den anonyme helten, hr. N., benyttet rettens betegnelse *utsettelse*, som jeg mente var den mest korrekte betegnelsen – man kaster jo ikke folk og løssøre fysisk ut. Men dette ordvalget har disse herrer gjort et stort nummer av.

Noen videre debatt i avisa med denne typen skribenter har jeg ikke til hensikt å gå inn i – og det får vel være unødvendig, ettersom Persens karakter og meritter er velkjente. Jeg vil likevel trekke frem et par eksempler – blant annet hans historie om Jonassens «kamp» med en rasende okse for å redde mitt liv, mens jeg visstnok lå bevisstløs på bakken – og at jeg skulle ha belønnet dette med å kaste ham ut fra plassen han bodde på. Dette er fullstendig oppspinn og løgn fra begynnelse til slutt – både når det gjelder bevisstløsheten, kampen og utkastelsen.

Persen er ikke så nøye med hva han sier og skriver – verken om andre folk eller om seg selv – og de som kjenner ham vet dette godt. Det dreier seg blant annet om selvsykryt av egen innsats i forbindelse med oksedriftene i Vestfjellet, samtidig som han baktaler og lager problemer for dem som faktisk har stått for organisering og ledelse av disse driftene.

Den dagen utsettelsen fant sted, kom Persen opp til stuedøra her på gården, hvor han traff min kone. Han begynte straks å snakke nedsettende – på det groveste – om en gårdbruker i Olstadgrenda, som gjennom mange år har vært formann i landmannslagetets styre her i bygda. Min kone bemerket da at han burde skamme seg for å si noe slikt – særlig om en mann som også har vært en pådriver for at Persen selv fikk diplom for sitt arbeid med oksedriftene – en diplom hun mente, og sa rett ut, var høyst fortjent.

Dette var tydeligvis en uvant behandling for Persen, og han humpet ned på veien igjen – idet han mumlet at han «nok skulle skrive». Og i hans «intervju» i et tidligere nummer av bladet, ble min kone sammenlignet med den bibelske dronningen som forledet sin mann til å gjøre onde gjerninger.

Martin Kråbøl

Til det store publikum⁷²

Etter forlydende skal min gode venn, broder Martin på Kråbøl, ha levert inn i bladet et redselsfullt, grovt og usannferdig angrep på meg. Men på grunn av fraværelse, først på dyrebeskyttelsesfesten på Maihaugen og siden har jeg mottatt våre oksedrifter, har jeg vært hindret fra å svare. Men når jeg atter kommer til ro, vil Kråbølen få et svar som sikkert

---

⁷¹ «Gudbrandsdal Folkeblad 1933.09.18».

⁷² «Gudbrandsdal Folkeblad 1933.09.25».

kommer til å spres utover landet, for storoksen fra Jonsborg er ikke bange for å stanges med den fleinhornede Kråbølsokse, der for øvrig også har pådratt seg så mye søle av sine egne utgydelser at han snaut nok kan vise seg på noen utstilling.

Jon Persen

Folkebladets «søndagshale» og Kråbøls usannferdighet.⁷³

Etter at Martin Kråbøl – i likhet med Midgardsormen – har spredd ut sitt giftige «eiter», dog uten å skade verken redaktøren eller meg, har han fått lagt til sin utgytelse en slags «søndagshale». I denne heter det:

«Fra pålitelig kilde har vi fått opplyst at både legen, jordmoren og sykepleiersken har uttalt at John Simensens kone var kommet såpass til krefter etter nedkomsten, at det ikke var noe å si på utkastelsen.»

Denne «søndagshale» er tydeligvis uriktig, spesielt når det gjelder de tre nevnte. Samtlige har nemlig sagt til meg at de ikke har blitt spurt, og dermed selvsagt heller ikke har uttalt seg i saken.

Ja, doktor Sandberg sa til og med at hvis han hadde visst om utkastelsen på forhånd, så skulle han sørget for at den ble utsatt noen dager. Jordmor Anne Lien innrømmet også overfor meg at hadde ikke Frida vært en så uvanlig sterk kvinne, så kunne hun risikert å få tilbakefall til barselseng, og at dette kunne blitt livsfarlig for henne.

Men – alle tre har bedt om å ikke bli dratt inn i saken, som de alle sammen finner avskyelig.

Jon Persen

---

⁷³ «Gudbrandsdal Folkeblad 1933.10.23».

Hendelser på Lillehammer

Nattelosji ved Mesnaelven

Under mitt gjeterliv måtte jeg venne meg til å ligge ute om natten for å verne dyrene mine mot bjørnens overfall. Og denne birkebeiner-naturen henger fortsatt i meg: Når jeg besøker Lillehammer i sommertiden, tar jeg aldri inn på hoteller for natten, men jeg ligger ute med frakken over meg. Dette skjer ikke så mye av økonomiske grunner som for å demonstrere mot all bløtaktighet og dårskap rundt meg – og for å vise at det ennå finnes birkebeinere og vikinger her i landet. Det heter nemlig i vikingebalken:

*Ei må telles ombord, ei må sove i hus
innen salsdør blott fiender stå;
Viking sover på skjold og med sverdet i hånd,
og til telt har han himlen den blå.*

Nedenfor jernbanelinjen på nordsiden av Mesnaelva har jeg ligget mang en natt. Her har jeg forelsket meg i noen store bjørker, og her er det så underbart vakkert å ligge og høre på elvesusen, som bringer meg så vakkert bud og hilsen fra fjellene. Hvor har ikke Wergeland rett når han i et dikt uttaler:

*Hvor strømmer ut berusning søt
fra dalens bjørkelunde!
Det var en drøm i engels skjød
på deres mose å blunde.*

Jeg har hatt mange skjønne stunder uforstyrret for meg selv nede ved Mesnaelva.

Men det er så sin sak å ligge andre steder også. Det ble jeg var for over to år siden. Jeg hadde dengang lagt meg i Jernbaneparken for natten og sov i starten meget godt. Ved ellevetiden om kvelden lå jeg nettopp og drømte om at det var satt messingknapper på alle horn i Gausdals oksedrift. Da våknet jeg ved at noen talte til meg. Det var to politimenn som trådte frem. Det blinket i de blanke knappene på luene deres fra nærmeste elektriske lampe.

– Du har ikke lov til å ligge der, sa de. Og ettersom jeg ikke var full, kunne jeg ikke arresteres heller, men fikk gå hvorhen jeg ville.

Politimennene ruslet hjem med den stolte bevissthet om at de dog hadde reddet byen fra en overhengende fare, mens jeg gikk opp langs Mesnafossene og la meg under en stor gran. Her kunne jeg være trygg, for det er sant som dikteren sier:

*Dit hvor furuen suser inn
tør ingen nidding vandre,*

*som har forglemt i troløst sinn
sitt fedreland for andre.*⁷⁴

For å demonstrere mot bløtaktighet og annet uvæsen i vår overkultiverte tid, ligger jeg som regel ute om natten når jeg besøker Lillehammer i sommertiden. Jeg velger da som oftest liggeplass enten nede ved Mesnaelva eller oppe ved fossene. Når barna får øye på meg, kommer de i flokk, og jeg forteller dem da mine eventyr – om livet blant oksene i våre drifter, og så forteller jeg dem fra *Odysseen* om hårfagre nymfer, til stor nytte for Odyssevs, men som også kunne være forføreriske – slik noen vakre jenter med langt svart hår ikke behøvde å være. Så henvendte jeg meg til småguttene og fortalte dem om sagens store menn, hvor det ofte heter: «Han var en evnelig hårfager mann.» Men nå, sa jeg, de mandige synder så grusomt mot naturen at de snauklipper håret, og mister de det, ja da går det ikke lenge før de blir blanke i skallen som en nypusset kobberkjele, og evneligheten går samme vei som håret. Og nå som kvinnene også har begynt å ta av seg håret, så varer det ikke lenge før fremtidens mennesker kommer til å vandre gjennom verden med like snau og blank isse som et egg – og som rene idioter. De små trampet i bakken og mente de nok skulle la være å gå snauklipt, så de beholdt både hårfagerheten og evneligheten.

Jeg har hatt mange underbart hyggelige stunder ved bredden av den evig fossende og skummende Mesnaelva, og byens vakre barneflokk – disse som ikke bare er barn av foreldrene, men også av Mesnaelva og naturen.

Jeg husker så inderlig godt en kveld i fjor sommer. Solen holdt på å dale bak vestens åser mens Mesnaelva fosset nedenunder og brakte bud og hilsen fra fjellene. Jeg var den gang nesten omringet av en yndig barneflokk, men denne gangen var barna yngre enn vanlig – uvist av hvilken grunn.

En lys liten pike med gullfaks over nakken spurte hvor jeg skulle ligge om natten. Jeg pekte på en tue besatt med blomster og sa: «Denne skal verne min hodepute i natt.» Da begynte de små å strides om å få komme med morgenkaffe til meg. Men nå trampet veslejenten i bakken og sa: «I morgen vil jeg gå med kaffe til Persen! Mamma har sagt at jeg skal gå én gang også.» Og ære være mamma for det. Men én ting er det de små sjelden kan forstå: at jeg har så «rare sko»! Småjenter er som regel mer åndelig utviklet etter alderen enn guttene, og vel mer nysgjerrige også – for øvrig forringer de ikke skjønnheten. En gang trådte en søt liten pike ut av barneflokket og spurte meg hvorfor jeg gikk med så rare sko. «Jeg har ikke andre sko,» sa jeg. Hun fortalte meg da om en kjøpmann i byen som hadde ordentlige sko til salgs, slike som sto foran til, slik som hun selv hadde. «Men jeg har ingen penger til å kjøpe slike sko for,» sa jeg.

De små holdt da en rådslagning en stund, og så lo vesla bort til sin søster og fortalte meg at de ville åpne sparebøssene sine, så jeg kunne få kjøpe meg et par ordentlige sko. Da ble jeg så rørt at jeg fikk tårer i øynene, men jeg kunne ikke holde disse glade småtassene for narr heller, og sa som sant var: at jeg var født slik, og at det ikke var noe å gjøre ved det. Dette

---

⁷⁴ «Gudbrandsdølen 1926.10.08».

frembrakte dyp sorg på de små ansiktene. Hvor gjerne hadde ikke disse ofret sine sparepenger og kjøpt et par andre bein til meg – hvis det hadde vært mulig.⁷⁵

Jon Persen rautet så luren røk⁷⁶

*Storoksens tappenstrek, som skremte kongen
Et intervju med en fornøyd mann*

— Hvordan gikk det med lurblåsingene dine på jubileumsdagen? spør vi **Jon Persen**. Han er i byen og glimrende opplagt.

— Det var en storarta dag, både for Lillehammer og luren. Men den endte bedre for byen enn for meg. Det var slik interesse for dyrestemmene at en aldri skulle ha sett maken. Og det tålte ikke luren — den brakk tvers av for meg.

Jeg hadde en morosam tur nedover. Fikk skyss med Stubberu'n mot at jeg skulle raute, vrinske og gale. Og det gjorde jeg. Krøtter og hest kom flygende, stilte seg opp og svarte representanten sin. Det var bare hanen som tagg stille – han lider av stormannsgalskap, den også. Men dagen var fin. Og når en blir så hedra av folk og krøtter som jeg ble, må en være fornøyd.

Da jeg kom til Lillehammer, gikk jeg av på Lilletorget. Men der ble plassen for trang for meg, så både luren og jeg måtte gå ned på Stortorget. Alle folk – både Oslofolk og andre – visste navnet mitt, veit du, og de ba meg både raute og gale. Det ble slik sammenstimling, atte! Og jeg ble svett. Men da jeg tok opp lommetørkleet for å tørke svetten, dryssa det penger ut av lomma. De hadde putta penger på meg uten at jeg visste det! Da sa jeg til tilhørerne: «Jeg er kommet hit som dyrenes representant, og har ikke bedt dere om penger. Skal dere endelig gi meg noe, så gi det meg i hånda, så jeg ikke mister det.»

Jeg var med i toget også, så langt jeg orka. Men der var det en av disse hellige som sa:
— Hold opp med det derre livet!

— Jeg er dyrenes representant, svarte jeg'n. Og blåste videre. Du skulle hørt så folk klappa! Folk i Fagstad-vinduene jubla. Så den karen fikk da svar på tiltale.

På Lilletorget ble jeg igjen. Og så gikk jeg og dreiv opp Storgata. Der traff jeg fem lomværingar som ville ta en øl på meg.

— Ja takk, sa jeg. Og dermed gikk vi på et hotell. Vi satte opp glasset, og jeg tok til å fremtrylle dyrestemmene igjen. Det ble oppstuss att! Folk kasta penger inn gjennom vinduet til meg – det formelig dryssa av penger.

---

⁷⁵ «Gudbrandsdølen 1929.01.29».

⁷⁶ «Lillehammer Tilskuer 1927.08.19».

Men verten skjønte ikke sin besøkestid. Han ble hoppende gæren og ville jage meg ut med luren.

— Vi skal ikke ha sånt leven her, sa han.

— Jeg er dyrenes representant i daletoget, sa jeg. Og du kan lite på at om du jager meg ut, så er det ikke sikkert de fem lomværingene kommer tilbake hit noe mer. Du skjønner ikke hotellets beste, du. Det er reklame og oppstuss hotellet ditt trenger!

Jo, det var hyggelig, gutt. Og da lomværingene skjønte at jeg var trøtt i begge beina, tok de i bilskyss med meg opp til Maihaugen. Der ble jeg mottatt på aller beste måte. Men jeg kom litt sent fram og borte ved bevertningsposten var det tomt, dama. Men et par smågutter sa at det var nok igjen på Søre-Fron-stedet, og «du hører jo til hele Gudbrandsdalen», mente de.

Jeg kom meg dit, og ble vartet opp av vakre damer med langt hår og i nasjonaldrakt. Ja, jeg har aldri i mitt liv sett så storartet jeg!

Men hvor stor begeistring det enn var for lurblåsing, så traff jeg en av de hellige oppe på Maihaugen som ikke likte det. Det var en hellig patriark. Men han fikk skodd seg grundig av ei lita Oslo-dame, gut! Hun likte visst godt denne løvemanken min, tror jeg.

Det ville vært ønskelig om disse pertentlige, disse hellige, kunne klatre opp i himmelen og spise sammen med Abraham, Isak og Jakob. Vi har ikke stort bruk for dem når vi fester her nede på kloden – og så slipper de å høre dyrestemmene, som de har så mye imot.

Det er mulig jeg ikke er feilfri – men jeg gjør heller ikke krav på å være det. Når det ikke er nok stoff til feilfrie folk her nede på kloden, er det ikke å vente at jeg er det – når det kom tre stykker av oss på én gang.

Jeg har nå forresten aldri i denne verden vært så hedret som den 7. august. Og aldri trodde jeg at jeg skulle bli det, heller. Selv politiet var svært hensynsfullt og anviste meg steder så tilhørerne kunne få bedre plass. Men jeg tåler ikke heder, gutt. Jeg rauta, vrinska og gol slik, at jeg var nær ved å bli sinnssvak.

— Vi har hørt at du skremte kongen?

— Jaså? Men det var nå ikke meningen. Jeg sto akkurat og blåste oksens tappenstrek, så folk kunne få høre hvordan det lyder når den går rundt drifta og blåser og rauter og snøfter i nesen når det skal være stille på plassen om kvelden. Det høres vel så skrekkinnjagende ut at både konger og keisere kan bli redde – men ettersom storoksens mektige makt og myndighet ikke strekker seg utenfor fehagen, behøver ingen være redd for sin verdighet.

Jeg har nå forresten skremt flere storkarer med luren min, jeg – blant annet under rettsaka mot Gausdalsmorderen. Jeg ble litt harm på sorenskriver Mejdell for noe. Og da jeg så'n gikk på do, slo det meg at nå skulle jeg skremme'n litt. Ja, jeg tok luren og satte meg oppå stabburstrappa og laget et raute som en olm okse. Og sorenskriveren ble sittende på do, han

– helt til dem i rettssalen begynte å lure på hvor det var blitt av'n, tok til å lete etter'n, og endelig fikk henta'n ut igjen.

— Jeg ble lenge, sa'n, for jeg trodde det sto en sint okse utenfor døra.

Slik kan luren være nyttig til mye, den. Det var bare synd jeg brakk'n.

Men storartet var alt likevel. Og så storartet at jeg skulle ønske jeg fikk oppleve 200-årsdagen med. Du – jeg lurte på hvordan løvemanken ville sett ut da, jeg!

— Sagittarius

Mer om overnatting⁷⁷

Som regel fant jeg ut at det ikke var nødvendig å leie losji. Jeg kunne jo like godt ligge ute i byen som inne i Vestfjellet som nattevakt over sauedriften mot bjørnen. For øvrig syntes jeg at det ikke kunne være for tidlig om bløtaktigheten blant folket ble var at det ennå finnes hardføre birkebeinere her i landet. Jeg lå som regel ved Mesnaelven eller oppe ved fossene. Det var da at elvesusen brakte liksom så vennlige hilsener fra fjellene inn i ørene mine. Når barna ble var meg, kom de i flokk og følge, og de kivdes utover kvelden om hvem som skulle komme med morgenkaffe og kaker til meg. Jeg ble meget stolt og glad i denne min yndige livgarde.

Så var det en morgen ved åttetiden at barneflokket kom med forfriskninger til meg. Det fulgte da med en liten hårrik jenteunge med lyst hår. Gråtende sa hun: «Jeg ville nok kommet med kaffe og kaker jeg også, men mor sa jeg var for liten. Men når jeg blir stor og du blir liten, så skal jeg nok ikke glemme deg.»

Og hun kom til å holde ord. Hun vokste opp til en ferm og respektabel dame, som ble gift med en hotelleier inne i byen. Så begav det seg for noen år siden, at Norges Dyrebeskyttelsesforbund hadde en stor fest på Maihaugen, og jeg var også innbudt. Det var leid losji på et av hotellene oppe i byen, men da jeg kom frem, ble jeg nektet hus. I harmen knyttet jeg nevene mot himmelen og svor på at alle vi gudbrandsdøler burde ha såpass æresfølelse at vi ikke satte våre føtter inn på slike storsnobbede fillehoteller.

Men det gikk nå som det pleier – bedre enn det så ut til. Jeg oppsøkte «vesla» mi fra Mesnaelven og fortalte henne at jeg måtte gjøre nå som fordum – ligge ute, enten ved Mesnaelven eller oppe ved fossene.

– Det er ikke nødvendig, sa hun. Det er ledig på nr. 16. Du har fortalt meg så mange morsomme eventyr da jeg var småjente, at jeg ikke kan nekte deg hus.

– Det var kanskje du, sa jeg, som lovet meg ved bredden av Mesnaelven, at når du ble stor og jeg ble liten, skulle du ikke glemme meg?

– «Jeg husker det nok,» sa hun og lo. Jeg ble på hotellet og fikk den aller beste forpleining.

---

⁷⁷ «Laagen 1937.08.24».

Livet på Gamlehjemmet

Mine elskelige!

Her på gamlehjemmet føles det så trist og uhyggelig. Blant disse gamle og åndssvake er det ingen åndsfrendskap for meg å finne. Og om de yngre, som av unevnelige grunner er innlagt her, vil jeg ikke engang uttale meg.

Jeg føler meg derfor rotløs, overflødig, enslig og hjemløs, og tenker ofte som apostelen på øya Patmos, hvor han var henvist til å leve bare i fantasiens verden – i det som var, og er, og som skulle komme. Jeg er også henvist til å leve bare i store åndssyner om det som er, og om det som skal komme.

Men å skrive **Persens Åpenbaring** nytter ikke. Den ville ikke bli forstått allikevel. Det er derfor intet under om jeg må rope som dikteren ved en annen anledning:

*«Vekk fra dette klumre sluk!
Det er gruffullt her inne;
her kan ingen fanes fluk
flagre fritt for friske vinde!»*

Men grunnen til at jeg ikke har kunnet komme meg vekk herfra i lengre tid, og atter fått fart blant folket, dyrene og barna, er at Bergine er nokså syk, så hun må ha stadig tilsyn og hjelp. Dette klarer ikke jeg lenger, og det er nå meningen at det skal leies en kvinne til hennes hjelp og pleie.

Kongen invitert til trillingjubileum på Vestre Gausdal gamlehjem⁷⁸

På Vestre Gausdal Gamlehjem lever en mann ved navn **Jon Persen**, en godt kjent mann i hvertfall i Gudbrandsdalen og på mange måter en original som har sendt kongen følgende skrivelse i anledning av sin 70-årsdag i nær fremtid. Vi gjengir den etter Gudbrandsdølen:

Deres Majestet,

Det kunne kanskje virke dristig at en gjetergutt og stavekar skriver til sin konge, men saken er den at jeg er trilling – og vi trillinger lever alle sammen, og vi fyller 70 år den 31. oktober nå i høst. Vi skal samles på Vestre Gausdal gamlehjem til fest den dagen.

Jeg våger derfor å invitere Deres Majestet, eller Hans Kongelige Høyhet Kronprinsen, til vår 70-års trillingfest på gamlehjemmet på den nevnte datoen.

Jeg forsikrer Deres Majestet at det knapt finnes flere fyrster i verden som har æren av å regjere over et så livskraftig og levedyktig folk, at trillinger fortsatt er i live ved fylte 70 år.

---

⁷⁸ «Hamar Stiftstidende (1929-1959) 1933.10.20».

Og hva meg selv angår, så ble jeg – på grunn av trang plass i mors liv – vanfør i beina, men så har jeg til gjengjeld blitt desto klarere i toppen. Jeg har gjetet både hester, fe og sau, og jeg har regjert etter Deres valgspråk og styrt mine undersåtter med kjærlighetens makt. Jeg er nemlig lurblåser, og når dyrene mine har kommet for langt bort, har jeg blåst dem tilbake med luren.

Hvor vakkert er det ikke å eie sine undersåtters kjærlighet og tillit – slik Deres Majestet og jeg begge kan glede oss over.

Både de gamle kongene Håkon og Olav satte stor pris på sine stavekarer, og siden jeg i tillegg til gjetergjerningen også skriver i aviser, er jeg blitt en slags Norges mest berømte stavekar.

For øvrig har også jeg etter beste evne hedret Deres Majestet.

I 1905, da jeg arbeidet med sprengning på en stor gård i Vestre Gausdal – og jeg trodde tidspunktet var kommet at Deres Majestet hadde betrådt norsk jord – ladet jeg 15 steiner ekstra sterkt og tente dem alle samtidig med en glødende fakkel. For et salutt det ble! Og for en applaus fra bergene! Det overbeviste meg om at vi ville få en god konge – noe som tiden siden har vist meg at jeg hadde rett i.

Det ville glede oss svært mye om Deres Majestet, eller Hans Kongelige Høyhet Kronprinsen, kunne komme til vår trillingfest 31. oktober. Jeg ber ikke om noe, men i motsetning til Diogenes – som ba Aleksander flytte seg så solen kunne få skinne på ham – så ber jeg bare om at kongehusets stråler får skinne på vår trillingfest, en fest som nok er enestående i Norges historie, både før og nå.

Jeg ville være svært takknemlig for å få høre fra Dem snarest.

Vestre Gausdal gamlehjem, 10. oktober 1933

Ærbødigst,
Jon Persen

Fra H. M. Kongens Kabinetssekretær.

Hr. Jon Persen,
Vestre Gausdal Gamlehjem.

H. M. Kongen som har mottatt Deres skrivelse av 10. ds. har bedt mig takke Dem for Deres vennlige innbydelse til Hans Majestet eller H. K. H. Kronprinsen til å overvære Deres og Deres brødres 70 års trillingfest på Vestre Gausdal Gamlehjem 31. ds., idet Hans Majestet dog beklager å være forhindret fra å kunne overvære festen.

Ærbødigst
G. von Tangen.

(Denne invitasjonen ble gjengitt Adresseavisen, Haugesunds Dagblad, Nationen, Sarpen, Fosens Blad, Smaalenenes Amtstidende, Østlands-posten, Akershus Amtstidende, Christiansands Tidende, Helgelands Blad, Normør, Romsdalsposten, Breviksposten, Halden,

Indre Smaalenenes Avis, Nidaros, Porsgrunn Dagblad, Stavangeren, Vestlandske Tidende, Østerdølen, Agder Tidend, Horten Blad, Lofotposten, Lokalposten (Rakkestad), Moss Tilskuer, Sunnmøre Tidend, Tunsbergeren, Østlendingen, Drøbak Dagblad, Fredrikstad Blad, Rogaland, Svelviksposten, Øver Smaalenene, Finnmarknytt, Sogningen, Rauma Tidende, Romsdal Budstikke, Bergens Aftenblad, Dagen, Tromsø, Fjordingen, Vestmar, Høyanger Avis)

Åpent brev til fylkesmannen i Oppland.⁷⁹
Ligger gamlehjemmene under lovens beskyttelse?

Hr. fylkesmann!

Når jeg forelegger Dem dette spørsmålet, så skjer det ikke fordi belegget her trenger lovbeskyttelse mot mangelfull forpleining fra bestyrerfolkets side. Nei, tvert imot. Det er nok bestyrerfolkene selv som mer enn noen annen trenger lovbeskyttelse mot de meningsløse forhold som har utviklet seg her på Vestre Gausdals gamlehjem.

Arbeidssky bolsjeviker er gang på gang blitt kastet ut av sine hjem, og ettersom ingen har villet ha noe med den slags folk å gjøre, har fattigstyret funnet det mest lettvinnt å legge disse inn på gamlehjemmet – selv om det finnes ledige bygninger på minst annenhver gård her i bygda. Det har ikke vært sjelden at den store diktator – fattigstyrets formann – har latt sin myndige stemme runge gjennom telefonrøret og beordret bestyreren til å skaffe plass til den eller den utkastede familien. Makkabeus' røst lød ikke høyere på kampens dag.

Det har ikke vært enkelt å være Even Høgsveen heller. Det ble ikke annet å gjøre enn å flytte belegget rundt og presse flest mulig inn på samme rom, så det nå er opptil fire senger på ett enkelt værelse. Det verste er at ikke alle kommer overens. For øvrig er det langt under et menneskes verdighet å bli flyttet rundt mot sin vilje – akkurat som ei ku i fjøset – bare for å gjøre plass til utkastede familier med store barneflokker. Det dumteste er at mange av oss har tatt æresfølelsen med oss hit.

I vinter var det hele 13 ukonfirmerte barn her på gamlehjemmet, og de gamle hadde da god grunn til å synge:

«Jeg går i fare hvor jeg går.»

Det var ikke sjelden at en av de gamle ble meid over ende av disse uskikkelige barneflokkene. Men var det ille da snøen lå, så ble det enda verre da det ble bart. Nå er det nesten livsfarlig å gå ut på turet. Vi vet ikke ordet av før en stein farer forbi hodet vårt. Og er vi på privetet, blir døren bombardert med steiner, så vi risikerer å bli truffet når vi kommer ut igjen. Flere ganger har disse djevelske ungene satt på kastehaken på døra, så vi har blitt innelåst til en av de voksne endelig har hørt oss, etter at vi har stått og ropt og banket lenge nok. Dette har hendt meg to ganger – og mange av de andre også. Vindusrutene har det gått hardt utover, særlig i bryggerhuset. Forleden dag gikk disse uhyrene inn i fjøset, skrudde på

---

⁷⁹ «Laagen 1929.08.24».

vannkranene og lot vannet flomme. Heldigvis oppdaget en av jentene det før hele fjøset ble oversvømt.

Bestyrer Høgsveen er maktesløs overfor dette uvesenet. Han har med både mildhet og strenghet forsøkt å få disse vanartede guttene på bedre tanker. Ja, han har til og med gitt dem gaver. Og han har truet med at hvis de ikke ville la de gamle være i fred, skulle de bli låst inne på rommene sine – men ingenting har hjulpet.

Det verste er at bestyrerfolket, som er uunnværlig, uunngåelig må komme til å si opp. For det finnes ingen bestyrerfolk som i lengden kan bære over med det slags belegg som fattigstyret har velsignet oss med – særlig ikke når de gamle skal forpleies på en forsvarlig måte.

Vestre Gausdals gamlehjem er faktisk ødelagt som pleiehjem for oss gamle – ja, det har til og med blitt ubeboelig for oss. Derfor henvender jeg meg til Dem, hr. fylkesmann, med forespørsel om det finnes én eneste paragraf i norsk lovgivning som beskytter gamlehjemsbeboere mot den slags ødeleggelse som vårt gamlehjem er blitt utsatt for.

Men det finnes visstnok ingen lovgiver som noensinne har forestilt seg at noe så meningsløst som å legge flere familier med store barneflokker inn på gamlehjem skulle finne sted – så lovbestemmelser mot slikt har kanskje ikke blitt vurdert som nødvendig.

Jeg ville være Dem meget takknemlig, hr. fylkesmann, om De kunne uttale Dem velvilligst om dette for gamlehjemsbeboere så viktige spørsmålet – gjerne i *Laagen* i nær fremtid.

Til slutt bemerker jeg at bestyrer Høgsveen ikke har hatt noe som helst med dette brevet å gjøre. Ja, han kjenner ikke en gang til at «Vestfjellets gamle løve» har grepet til offensiven mot fattigstyrets behandling av gamlehjemmet og det øvrige uvesenet.

Ærbødigst,
Jon Persen

Minneord over Jon Persen

(Laagen, 27. juni 1938).

Den i hele dalen kjente skribent og dyrevenn Jon Persen er gått bort etter en kort tids sykeleie. 31. oktober i høst vilde han sammen med sin trillingbror Kristian og sin trillingsøster Rønnaug ha fylt 75 år, og sist vi snakket med ham for et par uker siden var han alt i full gang med å forberede «det store trilling-jubileum» som da skulde holdes. Men han skulde ikke komme til å oppleve denne begivenheten som han gledet sig så til.

Jon Persen var født på en husmannsplass i V. Gausdal, og vanfør som han var kom han ikke helt ut til å utnytte sine utvilsomt store evner. Men om han gjennom sitt lange liv kjempet en hård kamp både med sin vanførhet og økonomiske sorger, hørte vi ham aldri klage.. Han eide et livsmot som mange friske og føre mennesker kunde misunne ham.

Det har hendt og det kommer til å hende herefter også at store talenter ikke når dit de kunde nådd fordi de har vanket vekstvilkår. En slik skjebne fikk Jon Persen. Etter han var blitt over 30 år gammel, kostet redaktør Filseth ham på folkehøgskule, og dette var noe Jon stadig snakket om med den største takknemlighet. Han hadde sikkert utbytte av skolegangen, men var vel da for gammel til at skolen skulde kunne føre ham inn på en ny livslinje.

Tross alt fikk Jon utrettet mer enn de fleste av oss. Hans artikler i lokalpressen om alle vergeløse skapninger har sikkert gjort en stor oppdragergjerning.

Det var først og fremst omsorgen for dyrene som lå ham på hjertet, men også barna og de gamle hadde i ham en aldri sviktende våpendrager, og hans særmerkete og av tro glødende artikler blev lest av mange døler. Naturligvis kunde en ikke alltid være enig med ham, men den varme kjærligheten til de vergeløse dyr og til barn og gamle som åndet ut av hans ofte kraftige sprog, gjorde hans avisartikler både vekkende og verdifulle.

Jon Persen var en bygdeoriginal. Han var slått til noe større, men også som bygdeoriginal var han av så stort format at han lenge vil bli husket i dalen.

Og de hjertesaker han kjempet så dyktig og trofast for, de vil alltid være like aktuelle og hjelpe til med å holde Jon Persens minne friskt og levende.⁸⁰

---

⁸⁰ «Laagen 1938.06.24».